

MINISTERUL DEZVOLTĂRII REGIONALE ȘI CONSTRUCȚIILOR

**STRATEGIA NAȚIONALĂ
DE DEZVOLTARE REGIONALĂ 2016-2020**

Chișinău, 2015

Cuprins:

Acronime	3
Glosar de termeni	4
Introducere	5
1. Analiza situației	7
1.1 Contextul politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova	7
1.2 Progresul realizat în urma implementării SNDR în anii 2011-2015	10
1.3 Cadrul legal și instituțional	12
1.4 Dezvoltarea socială	17
1.5 Dezvoltarea economică	25
1.6 Planificare spațială și teritorială	28
2. Analiza SWOT	31
2.1 Definirea problemelor de implementare a politicii de dezvoltare regională	33
3. Obiectivul general și obiectivele specifice	36
4. Cadrul instituțional, etapele de implementare	44
5. Mecanisme de monitorizare și evaluare	49
Anexe	53

Acronime

ADR	Agenție de Dezvoltare Regională
ALSAC	Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv
APL	Administrația Publică Locală
BNS	Biroul Național de Statistică
CRD	Consiliul Regional pentru Dezvoltare
CNCDR	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale
CBTM	Cadrul Bugetar pe Termen Mediu
CIC	Cooperare intercomunitară
DGDR	Direcția Generală Dezvoltare Regională
DUP	Documentul Unic de Program
FEN	Fondul Ecologic Național
FNDR	Fondul Național pentru Dezvoltare Regională
GIZ	Agenția Germaniei pentru Dezvoltare Internațională
IDAM	Indicator de Deprivare a Ariilor Mici
IMM	Întreprinderi Mici și Mijlocii
MAIA	Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare
MDRC	Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor
MF	Ministerul Finanțelor
ME	Ministerul Economiei
MM	Ministerul Mediului
MTID	Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor
MSPL	Proiectul GIZ Modernizarea Serviciilor Publice Locale
NUTS	Nomenclator comun al unităților teritoriale de statistică
ONG	Organizație Non-guvernamentală
PIB	Produs Intern Brut
POR	Plan Operațional Regional
PRS	Program Regional Sectorial
RAT	Reforma Administrativ Teritorială
RDN	Regiunea de Dezvoltare Nord
RDC	Regiunea de Dezvoltare Centru
RDCH	Regiunea de Dezvoltare Chișinău
RDS	Regiunea de Dezvoltare Sud
RDT	Regiunea de Dezvoltare Transnistria
RDUTAG	Regiunea de Dezvoltare Unitatea Teritorial Administrativă Găgăuzia
SDR	Strategie de Dezvoltare Regională
SIDA	Agenția Suedeză de Dezvoltare Internațională
SND	Strategia Națională de Dezvoltare
SNDR	Strategia Națională de Dezvoltare Regională
SP	Sector Public
SWOT	Puncte tari, Puncte slabe, Oportunități și Amenințări
UE	Uniunea Europeană

Glosar de termeni

Politică de dezvoltare regională - activitate coordonată a autorităților administrației publice centrale și locale, a colectivităților locale și a organizațiilor neguvernamentale, orientată spre planificarea și realizarea unei dezvoltări social-economice teritoriale echilibrate, spre sprijinirea nemijlocită a dezvoltării social-economice a zonelor defavorizate.

Strategie Națională de Dezvoltare Regională - document principal de planificare a dezvoltării regionale care reflectă politica națională în domeniu și introduce mecanismele naționale ale acestei dezvoltări.

Strategie de dezvoltare regională - document al politicii de dezvoltare regională pe termen mediu (7 ani) care identifică priorități, include proiecte și măsuri specifice pentru implementarea acestei politici în cadrul regiunii de dezvoltare;

Plan regional sectorial - document de planificare a investițiilor pentru dezvoltarea pe termen lung a infrastructurii unui anumit sector.

Coeziune teritorială – expresie a dezvoltării echilibrate, coerente și armonioase a teritoriului, sub aspectul activităților economice, sociale, al dotărilor, al accesibilității, al calității mediului, al condițiilor de viață și de muncă echitabile pentru toți cetățenii, indiferent de locul în care se află.

Indice de Deprivare a Ariilor Mici - indicator complex ponderat ce înglobează date administrative din localități cu privire la următoarele domenii: venitul gospodăriei, potențialul economic, compoziția demografică, îngrijirea medicală, educația, condițiile de trai și amplasarea geografică.

Cluster - concentrare geografică de teritorii, localități, servicii, sau alte activități desfășurate în diferite domenii interconectate, stabilite între instituții asociate într-un anumit domeniu.

Cooperare intercomunitară - asociere a două și mai multe comunități învecinate pentru prestarea serviciilor publice în comun.

Pol de creștere – localitate urbană care se remarcă prin concentrarea populației, a activităților economice, sociale și culturale, cu caracter polarizator din punct de vedere socio-economic regional care stimulează dezvoltarea localităților învecinate.

NUTS - Nomenclator comun al unităților teritoriale de statistică, utilizat pentru a facilita colectarea, dezvoltarea și publicarea unor statistici regionale armonizate în Uniunea Europeană.

Indicator de produs - caracterizează aspectul produsului și evaluează cantitatea produselor sau serviciilor, aferente atingerii obiectivelor, ce se realizează în procesul derulării programului/subprogramului.

Indicator de rezultat - determină aspectul rezultatelor și caracterizează efectul sau calitatea programului. Indicatorii de rezultate descriu în ce măsură s-a reușit realizarea scopurilor și obiectivelor programului.

Competitivitate regională – capacitatea entității teritoriale de a genera într-o manieră durabilă și în condiții de concurență, un nivel relativ ridicat al veniturilor și ocupării factorilor.

Introducere

Conform prevederilor legale, Strategia Națională de Dezvoltare Regională (în continuare SNDR) este principalul document de planificare a dezvoltării regionale în Republica Moldova, care reflectă politica națională în domeniu și introduce mecanismele naționale ale acestei dezvoltări.

Prezenta Strategie fiind un document de politici publice, descrie și analizează situația existentă în domeniu, identifică viziunea și obiectivele strategice de dezvoltare regională în perspectiva anului 2020. Concomitent, SNDR definește instrumentele și mecanismele de realizare a obiectivelor, formulează riscurile posibile și previzionează impactul așteptat în urma realizării activităților ei.

SNDR a fost elaborată ținând cont de prevederile legislației naționale în vigoare din domeniul specific dar și din domenii interconectate procesului de dezvoltare regională, și anume: Legea nr. 166 din 11 iulie 2012 cu privire la aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020; Legea nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova; Legea nr. 68 din 5 aprilie 2012 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de descentralizare, Strategiilor naționale sectoriale și alte acte normative. De asemenea, în elaborarea SNDR s-a ținut cont de prevederile Titlului IV, Capitolul 20, „Dezvoltarea regională, cooperarea la nivel transfrontalier și regional” al Acordului de asociere a Republicii Moldova cu UE, ratificat de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 112 din 2 iulie 2014 și inclus în Programul de activitate al Guvernului, care oferă cadrul de politici de guvernare a Republicii Moldova pentru perioada 2015-2018.

SNDR se bazează pe rezultatele analizei situației social-economice a regiunilor de dezvoltare, contextul regional internațional existent și previziunile de dezvoltare ulterioare. Un alt aspect care a fost luat în considerație la elaborarea SNDR sunt rezultatele evaluării impactului implementării SNDR precedente.

Prin conținutul său, prezentul document reprezintă o continuare logică a Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională pentru anii 2013-2015 aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 685 din 4 septembrie 2013, dar și a Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională aprobată prin HG nr. 158 din 04.03.2010.

Cadrul legal și normativ existent, experiența acumulată de structurile instituționale implicate în proces, oportunitățile deschise de Acordul de asociere cu UE, percepția publică față de procesul de dezvoltare regională, precum și alți factori, constată existența premiselor necesare pentru promovarea mecanismelor de implementare a politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova la un nivel calitativ nou.

Abordarea sectorială îngustă aplicată în perioadele precedente va fi modificată, iar procesul de dezvoltare regională urmează să treacă la un nou nivel conceptual, unde SNDR devine un document de politici integrat intersectorial, care va asigura sinergia de efort pentru multiplele resurse disponibile, astfel încât procesul de dezvoltare regională să devină mai eficient, mai eficace și mai rezultativ.

Strategia ia în considerație trei elemente principale ale dezvoltării regiunilor: competitivitate, coeziune și buna guvernare.

Pentru a asigura dezvoltarea socio-economică echilibrată și durabilă a regiunilor de dezvoltare, SNDR presupune îmbinarea sinergiei de efort a structurilor/instituțiilor de diferit nivel pentru implementarea unor proiecte complexe de dezvoltare intersectorială cu utilizarea elementelor de inovație și eficiență. Întru realizarea acestui deziderat, SNDR are stabilite obiective specifice și activități cu mecanisme și instrumente de implementare. Strategia descrie de asemenea, sistemul de monitorizare și evaluare a implementării acțiunilor planificate pentru perioada 2016-2020.

Reieșind din specificul noii abordări, implementarea SNDR se preconizează a fi realizată în două etape. Prima etapă, până în 2018 va constitui o etapă de tranziție în care se va păstra abordarea actuală a politicii de dezvoltare regională și se vor întreprinde măsurile necesare de pregătire pentru trecerea la noua formulă. În etapa a doua, anii 2018-2020 se preconizează ca politica de dezvoltare regională să se realizeze conform noii abordări.

Strategia urmează să constituie punctul de referință pentru elaborarea strategiilor de dezvoltare regională a regiunilor de dezvoltare Nord, Centrul, Sud și UTA Găgăuzia și să fie punctul de reper pentru toate proiectele de dezvoltare regională care vor tinde să realizeze prioritățile stabilite.

SNDR a fost elaborată de grupul mixt de specialiști ai MDRC în comun cu specialiștii ADR și consultată de experți naționali și internaționali din Polonia, Germania și Marea Britanie. Un aport considerabil la elaborarea Strategiei au avut-o membrii Grupului de Lucru interministerial creat prin ordinul Ministrului dezvoltării regionale și construcțiilor. De asemenea, în conformitate cu prevederile cadrului legal SNDR a fost consultată printr-un amplu proces participativ cu implicarea tuturor factorilor interesați.

1. Analiza situației

1.1 Contextul politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova

În abordarea clasică, prin politică de dezvoltare regională se înțelege activitatea concentrată a diferitor autorități, structuri și instituții de stat, regionale sau locale, publice și private realizate în scopul sprijinirii proceselor de dezvoltare în regiuni și echilibrarea nivelului de dezvoltare al acestora atât în interiorul regiunilor (intra-regional), cât și între regiuni (inter-regional). Din această activitate coordonată, rezultă scopul general urmărit de politicile de dezvoltare regională – asigurarea dezvoltării echilibrate a teritoriului național, din punct de vedere economic, social, cultural, de mediu și evitarea manifestării disparităților și dezechilibrelor de dezvoltare.

Astfel, politicile de dezvoltare regională constituie ansamblul de măsuri planificate și promovate de autoritățile administrației publice centrale, regionale și locale în parteneriat cu diverși actori publici sau privați pentru a asigura o creștere economică și socială dinamică și durabilă, prin valorificarea eficientă a potențialului local și regional dar și resurselor atrase în acest sens.

Unul din obiectivele primordiale ale politicilor de dezvoltare regională este de a spori competitivitatea economică a regiunilor și, prin urmare, stimularea dezvoltării economice și sociale în regiuni. Legat de aspectele economice este un alt obiectiv principal și anume asigurarea coeziunii sociale a populației și instituțiilor. Al treilea obiectiv indispensabil de cele două este asigurarea coeziunii teritoriale. Toate trei elemente primordiale contribuie la reducerea disparităților și decalajelor de dezvoltare, în cadrul regiunilor și între regiuni.

Având în vedere aceste elemente constituante, politica de dezvoltare regională este un subiect important al politicii structurale a UE. În prezent aceasta reprezintă principala politică de investiții a UE fiind orientată spre restabilirea creșterii economice și a competitivității în statele membre, consolidarea coeziunii sociale și teritoriale, dezvoltarea durabilă. Politica comunitară de dezvoltare regională stimulează regiunile să își valorifice atuurile lor și, beneficiind de sprijin din partea UE prin programele structurale, să demareze strategii regionale inteligente, destinate creșterii socio-economice și realizarea rațională a potențialului lor competitiv.

În Republica Moldova, implementarea politicilor în domeniul dezvoltării regionale este un domeniu relativ nou. Deși încă de la începutul anilor 2000, au fost lansate mai multe inițiative de implementare a dezvoltării regionale, abia odată cu asumarea vectorului european al politicii externe, începând cu anul 2009, autoritățile centrale au întreprins pași concreți în vederea inițierii, promovării și implementării unui nou concept de politici orientate spre dezvoltarea în regiuni. Prin realizarea prevederilor legii speciale privind dezvoltarea regională, aprobată în 2006, Guvernul Republicii Moldova a demarat în mod practic implementarea politicii de dezvoltare regională orientată spre:

- obținerea unei dezvoltări social-economice echilibrate și durabile pe întreg teritoriul țării;
- reducerea dezechilibrelor nivelurilor de dezvoltare social-economică dintre regiuni și în interiorul lor;
- consolidarea oportunităților financiare, instituționale și umane pentru dezvoltarea social-economică echilibrată a regiunilor.

Suportul legislativ al acestor acțiuni a fost asigurat de cadrul legal și normativ aprobat, inclusiv:

- Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, nr. 438 din 28 decembrie 2006;
- Hotărîrea Guvernului nr. 127 din 08 februarie 2008 cu privire la măsurile de realizare a Legii privind dezvoltarea regională prin care s-au aprobat Regulamentul CNCDR; Regulamentul - cadru al CRD; Regulamentul-cadru al ADR; Regulamentul de formare și utilizare a mijloacelor FNDR;
- Hotărîrea Guvernului nr. 1305 din 21 noiembrie 2008 cu privire la componența CNCDR.

În baza prevederilor legale au fost elaborate un șir de documente strategice și de programare care asigură suportul conceptual, direcția de implementare, responsabilitățile instituționale, mecanismele și instrumentele de implementare ale politicii de dezvoltare regională. Cele mai importante dintre ele sunt:

- Hotărîrea Guvernului nr. 158 din 04 martie 2010 cu privire la aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională;
- Hotărîrea Guvernului nr. 685 din 04 septembrie 2013 cu privire la aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională pentru anii 2013-2015;
- Hotărîrea Guvernului nr. 772 din 26 august 2010 cu privire la aprobarea Documentului Unic de Program pentru perioada 2010-2012;
- Hotărîrea Guvernului nr. 933 din 18 decembrie 2012 cu privire la aprobarea Documentului Unic de Program pentru perioada 2013-2015;
- Strategiile de Dezvoltare Regională Nord, Centru și Sud;
- Planurile Operaționale Regionale pentru Regiunilor de Dezvoltare Nord, Centru și Sud.

SNDR și DUP asigură cadrul conceptual de politici la nivel național. La nivel regional, în baza prevederilor directe ale SNDR, acțiunile sunt ghidate de SDR și POR. Aceste principale documente definesc prioritățile și instrumentele de punere în aplicare a politicii de dezvoltare regională în regiuni, iar fiecare regiune își poate modela propriile soluții de dezvoltare corespunzătoare nevoilor lor.

Realizarea efectivă a obiectivelor politicilor de dezvoltare regională și gestionarea eficientă a proceselor de dezvoltare, este asigurată de un cadru instituțional, bine definit, constituit din autorități, structuri și instituții amplasate atât la nivel național cât și regional.

În acest sens, la nivel național, instituțiile responsabile de coordonarea politicii de dezvoltare regională sunt CNCDR, MDRC, și structurile subordonate, în speță, DGDR a MDRC.

La nivel regional, cadrul instituțional pentru implementarea politicii de dezvoltare regională este constituit din: CRD Nord, Centru, Sud și UTA Găgăuzia, precum și ADR Nord, Centru, Sud și a UTA Găgăuzia.

Specificul cadrului instituțional regional este că CRD-le sunt constituite din reprezentanți ai sectorului public și privat, susținute de ADR-ri. Parte integrantă a cadrului instituțional al dezvoltării regionale sunt și administrațiile publice locale (raionale, orașenești, comunale), care coordonează procesul de dezvoltare la nivel local. În ultima perioadă, acestea sunt tot mai mult implicate în elaborarea, promovarea, crearea de parteneriate cu instituții publice și private și implementarea proiectelor de dezvoltare regională.

Conform prevederilor legale, întreg spectrul de programe, proiecte și acțiuni ale politicii de dezvoltare regională trebuie să se realizeze, în cele șase regiuni de dezvoltare: RD Nord, RD Centru, RD Sud, RD mun. Chișinău, RD UTA Găgăuzia, RD Transnistria. Conform prevederilor HG nr. 158 din 04.03.2010 privind aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională, în perioada anilor 2010-2012, politica de dezvoltare regională urma să fi fortificată în trei regiuni de dezvoltare Nord, Centru și Sud, iar cea de a doua perioadă 2012 – 2019 efortul va fi coordonat întru implementarea politicii în celelalte trei regiuni: mun. Chișinău, UTA Găgăuzia și Transnistria.

Un aspect al politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova este legat de susținerea financiară a acestui proces. Conform prevederilor legislației în vigoare, anual, programele și proiectele definite ca prioritare în DUP și aprobate de CNCDR se finanțează din mijloacele FNDR, care constituie 1% din veniturile bugetului de stat pe anul respectiv.

Totodată, implementarea politicii de dezvoltare regională, în Republica Moldova, se bucură și de sprijinul partenerilor externi de dezvoltare.

Începând cu anul 2010, Uniunea Europeană, Guvernul Marii Britanii, Guvernul Germaniei, Guvernele României și Suediei prin agențiile lor de cooperare, dar și alți parteneri externi, oferă suport financiar, logistic și asistență pe mai multe dimensiuni ale politicii de dezvoltare regională. În acest sens, se acordă asistență pentru implementarea diferitor proiecte de investiții orientate spre dezvoltarea infrastructurii, creșterea eficienței și calității serviciilor publice, consolidarea capacității instituționale a beneficiarilor. Suportul partenerilor de dezvoltare se referă și la cadrul de politici.

În așa mod, cu sprijinul Uniunii Europene, în cadrul unui proiect Twinning, au fost consolidate capacitățile de dezvoltare regională. Cu participarea partenerilor externi, au fost elaborate SNDR și SDR, POR. De asemenea s-a acordat suport pentru elaborarea PRS pentru domeniile: aprovizionarea cu apă și canalizare, managementul deșeurilor solide, eficiența energetică în clădirile publice, drumurile regionale și locale. PRS vor fi asigurate și de un flux de proiecte ”gata de finanțare”, inclusiv studii de fezabilitate, evaluări ale impactului asupra mediului etc. pentru investițiile din sectoarele identificate.

Din cele menționate anterior, se constată că în prezent, în Republica Moldova, există toate premisele necesare, legale, instituționale și de suport, pentru a asigura un proces sustenabil și eficace de dezvoltare regională conformă cerințelor și abordărilor europene în domeniu și anume:

- este aprobat cadrul legal și normativ necesar;
- este constituit cadrul instituțional la diferite nivele de administrare;
- este aprobat și pus în aplicare cadrul conceptual strategic și de programare;
- există stabilit un mecanism de finanțare dar și un cadru de cooperare pentru sprijinirea financiară externă a proiectelor și programelor de dezvoltare regională.

Cu toate acestea, așa cum atestă capitolele ce urmează, pe domeniul dezvoltare regională persistă încă un șir de probleme și necesități, care urmează să fie soluționate inclusiv prin punerea în aplicare a prezentei Strategii.

Specificul acțiunilor de dezvoltare regională ce urmează a fi realizate în perioada următoare, este determinat de contextul existent și constatarea că mecanismul actual de implementare a politicii de

dezvoltare regională în Republica Moldova contribuie nesemnificativ la asigurarea coeziunii sociale și teritoriale, la creșterea bunăstării populației și necesită a fi modificat.

Factorul principal care influențează situația descrisă se consideră lipsa unui mecanism integrat și unitar de planificare, gestionare și coordonare, precum și nevalorificarea adecvată a potențialului regional pentru asigurarea unei dezvoltări durabile a regiunilor.

Din aceste considerente, prezenta Strategie se axează pe abordarea că dezvoltarea regională trebuie să fie un domeniu de concentrare a eforturilor mai multor actori, instituții amplasate la diferit nivel de administrare.

În acest sens, se va asigura fortificarea principiului coeziunii economice, teritoriale și sociale dar și îmbunătățirea competitivității regionale și a calității vieții cetățenilor, răspunzând imperativelor politicilor trasate în cel de-al Șaselea Raport al coeziunii economice, sociale și teritoriale al UE¹, aprobat de Comisia Europeană la 23 iulie 2014 dar și prevederilor Acordului de Asociere semnat între Republica Moldova și Uniunea Europeană.

1.2 Progresul realizat în urma implementării SNDR în anii 2011-2015

Eforturile de realizare în practică a politicii de dezvoltare regională au fost direcționate spre identificarea necesităților de dezvoltare a regiunilor. Activitățile desfășurate, în care au fost implicați mai mulți actori regionali și locali, într-un mod participativ și transparent a permis selectarea și finanțarea mai multor proiecte investiționale în următoarele domenii: aprovizionare cu apă și canalizare, infrastructura drumurilor, gestionarea deșeurilor solide, sporirea atractivității turistice, eficiența energetică.

Astfel, ca urmare a implementării proiectelor de dezvoltare regională în perioada 2011-2015 s-a obținut:

În domeniul aprovizionării cu apă potabilă și servicii de canalizare

Au fost construite:

- 3 stații de epurare a apelor reziduale;
- 2 stații de tratare a apei potabile;
- 164,1 km rețele de apeduct;
- 55,0 km rețele de canalizare.

Beneficiari ai serviciilor respective au fost locuitorii a 53 localități. Populația cu acces îmbunătățit la serviciile respective constituie:

- servicii de aprovizionare cu apă potabilă – 151 mii persoane;
- servicii de canalizare – 28,2 mii persoane.

În domeniul infrastructurii drumurilor

¹Comisia Europeană. Politica regională. Al Șaselea Raport al coeziunii economice, sociale și teritoriale al UE.

http://ec.europa.eu/regional_policy/ro/information/publications/reports/2014/6th-report-on-economic-social-and-territorial-cohesion

- Au fost construite 31,2 km de drum, renovate – 65,3 km.
- De drumurile respective vor beneficia cca 83 localități.
- Populația cu acces îmbunătățit la drum constituie cca 430 mii persoane.

În domeniul gestionării deșeurilor menajere solide

De serviciile respective vor beneficia cca 97 de localități. Populația cu acces îmbunătățit la serviciile respective constituie cca 301,6 mii persoane. S-a realizat:

- construite 4 poligoane și 1266 platforme pentru amplasarea containerelor de colectare a DMS;
- procurate: 15 574 containere de diferite dimensiuni, 41 unități de tehnică specializată procurate și prese de balotat plastic.

Pentru sporirea atractivității turistice:

- lansată activitatea Centrului de tineret și sport din or. Căușeni cu o suprafață de 4636 m.p.;
- construit drumul de acces către muzeul „Alexei Mateevici” din s. Zaim, r. Căușeni.
- reconstruit Palatul de cultură din or. Ungheni;
- amenajat teritoriul Centrului Cultural Intercomunitar din s.Băhrinești, r-ul Florești și, dotată Sala multimedia din cadrul centrului cu inventar și mobilă;
- construit și amenajat un popas turistic în cadrul proiectului Amenajarea traseului Eco - turistic Pădurea Domnească, în componența căruia sunt 3 case de vacanță și 5 foișoare.
- Reconstruit muzeului și amenajat parcul din satul Țaul;
- sporită atractivitatea turistică a zonei centru prin consolidarea patrimoniului existent din raionul Orhei;

Susținerea businessului

Drept rezultat, a fost asigurată:

- conectarea la utilitățile publice subzonelor nr.1-3 a Zonei Economice Libere „Bălți”(drum de acces, aprovizionarea cu apă și canalizare, rețele electrice);
- Inaugurat Incubatorul de afaceri din com. Larga, Briceni. Sînt amenajate spații pentru 22 de antreprenori din 8 localități partenere în cadrul proiectului;
- construit un nou sistem de aprovizionare cu apă și canalizare intern și extern la Parcul industrial Răut din mun. Bălți;
- construită infrastructura edilitară pentru Parcul industrial din or. Edineț;
- construită Casa de ambalare pentru păstrare și procesare a fructelor și strugurilor în satul Costești, raionul Ialoveni;
- construit un sediu al Incubatorului de afaceri, cu suprafața totală de 1369 m2 și drumul de acces către Zona economică liberă Bălți.

Eficiența energetică

Ca urmare a realizării activităților s-a obținut:

- beneficiari în urma realizării activităților sunt cetățenii a 6 localități;
- populația cu acces îmbunătățit la serviciu constituie cca 2000 persoane;
- lungimea drumurilor iluminate este de 4,7 km;

- montate instalații de iluminare stradală – 113 unități;
- a fost sporită eficiența energetică a unui spital regional.

În scopul realizării proiectelor au fost utilizate mijloacele Fondului național pentru dezvoltare regională, și valorificate mijloace financiare în sumă de 831,17 mil. lei, inclusiv pentru următoarele domenii de intervenție:

- Infrastructura drumurilor – 370,02 mil. lei;
- Aprovizionare cu apă și sanitație – 188,08 mil. lei;
- Îmbunătățirea factorilor de mediu – 72,35 mil. lei;
- Atractivitate turistică – 115,51 mil. lei;
- Susținerea businessului – 85,21 mil. lei.

În perioada de referință au fost depuse eforturi considerabile la crearea bazei metodologice și de instruire pentru entitățile și actorii implicați în procesul de implementare a politicii de dezvoltare regională.

În așa mod, în cadrul proiectului UE Twinning, în colaborare cu Academia de Administrare Publică pe lângă Guvernul Republicii Moldova, cu participarea mai multor experți naționali și internaționali au fost elaborate și publicate:

- Manualul pentru elaborarea unei Strategii Naționale de Dezvoltare Regională”;
- Broșura ”Transferul experiențelor de succes ale statelor-membre ale UE în domeniul dezvoltării regionale și planificării spațiale”;
- Ghid privind ”Dezvoltarea regională în Republica Moldova”;
- Proiectele-pilot pentru dezvoltarea regională în Republica Moldova: ”Metodologie de studiu de caz”
- Dezvoltarea regională în Moldova: ”7 sesiuni de instruire privind ceea ce trebuie să cunoașteți despre coeziunea economică, socială și teritorială”;
- Broșura: „Spre un sistem integrat al planificării spațiale și dezvoltării regionale”;
- Broșura: „Un nou cadru legal pentru o nouă politică de dezvoltare regională în RM”;
- Broșura: „Dezvoltare Regională. Profilele investiționale pentru Sectorul Public al RM”;
- Studiul ”Proceduri de transmitere a bunurilor mobile și imobile obținute în urma implementării proiectelor de dezvoltare regională și metodologia de întreținere a acestora”;
- ”Ghidul privind elaborarea strategiilor de dezvoltare socio-economică” la nivel de localitate, raion;
- Ghid metodologic: „Planificare strategică integrată la nivel regional și local”;
- Îndrumar metodologic: „Elaborarea Strategiilor de Dezvoltare Regională”.

1.3 Cadrul legal și instituțional

Implementarea politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova are la bază un cadru legal complex constituit din:

a) Prevederi ale tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

La 27 iunie 2014, între Uniunea Europeană și Republica Moldova, a fost semnat la Bruxelles Acordul de Asociere la Uniunea Europeană. În cadrul negocierilor oficiale privind semnarea Acordului de colaborare între Republica Moldova și UE a fost propus de a include domeniul dezvoltării regionale la compartimentul „Cooperare sectorială”. Părțile au convenit asupra cooperării în domeniul dezvoltării regionale care are drept scop dezvoltarea economică durabilă a întregului teritoriu a Republicii Moldova prin diminuarea dezechilibrului în dezvoltarea economică dintre localități.

b) Legea specială în domeniu.

Legea privind dezvoltarea regională, nr. 438 din 28.12.2006 cu modificările ulterioare aprobate pe parcursul anului 2010, definește regiunile de dezvoltare funcționale pe teritoriul Republicii Moldova, cadrul instituțional, instrumentele specifice politicii pentru dezvoltare regională, mijloacele necesare creării și funcționării regiunilor de dezvoltare, modul de cooperare interregională, modul de implementare și monitorizare a implementării programelor și proiectelor de dezvoltare regională.

c) Legislația secundară.

Hotărârea Guvernului nr. 127 din 08.02.2008 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, include Regulamentul CNCDR, Regulamentul cadru al ADR, Regulamentul cadru al CRD, Regulamentul de formare și utilizare a mijloacelor FNDR prin care se definesc toate aspectele instituționale și de procedură de natură legal-administrativă pe domeniu. De asemenea, la acest nivel se includ și actele normative prin care sunt aprobate SNDR (2010-2012 și 2013-2015) și DUP.

d) Prevederi normative terțiare. Printre documentele normative terțiare se includ: Manualul Operațional al FNDR, care prevede mecanismele de accesare a resurselor din acest fond; Manualele Operaționale ale ADR, Instrucțiunile utilizatorilor pentru participare în apelurile pentru propuneri de proiect; SDR-le, POR-le. De asemenea, pentru descrierea procedurilor de implementare ale proiectelor de dezvoltare regională au fost aprobate: Regulamentul comisiei de evaluare a propunerilor de proiect, Ghidul Aplicantului, Ghidul de Comunicare și alte documente regulatorii.

Conform opiniei expuse în studiile de expertiză juridică realizate, inclusiv de către experții internaționali, cadrul legal în vigoare, este suficient de comprehensiv, reglementează practic toate aspectele normative și procedurale și în mare parte, corespunde normelor europene și permite realizarea obiectivelor politicii de dezvoltare regională.

Totodată, în cadrul legal persistă mai multe curențe, care pe parcursul anilor au fost de multiple ori abordate, dar care însă nu și-au găsit soluționare. Astfel, conform aceluiași studii de expertiză juridică la nivelul cadrului legislativ-normativ continuă să persiste curențe legate de:

- Nu este suficient clarificată terminologia și conceptele privind: politică de dezvoltare regională și caracterul ei, autoritate de implementare, dezvoltare echilibrată, disparități regionale, indicatori de impact a dezvoltării regionale, policentrism etc.;
- Lipsesc prevederile care ar reglementa modalitatea de guvernare interministerială a procesului
- Sunt insuficient clarificate atribuțiile CNCDR, CRD și ADR;
- Nu sunt reglementate responsabilitățile și atribuțiile administrației publice locale privind implicare în procesul de dezvoltare regională;

- Persistă inadvertențe legale privind perioadele de elaborare și implementare a SNDR (3 ani), SDR (7 ani); POR ca și documente tehnice pentru 7 ani; DUP (3 ani);
- Există un vacuum de norme privind dreptul de proprietate asupra patrimoniului creat ca rezultat al implementării politicii de dezvoltare regională, și administrarea acestui patrimoniu;
- Lipsesc prevederile legale care ar reglementa modalitatea de co-finanțare a programelor și proiectelor de dezvoltare regională incluse în DUP din sursele financiare ale FNDR și alte surse naționale și externe;
- Lipsesc prevederile legale care ar reglementa aplicarea unui sistem informațional integrat de control și evaluare pentru realizarea managementului interministerial eficient al politicii dezvoltării regionale.
- Sunt lacunare prevederile de integrare a planificării teritoriale cu politica de dezvoltare regională, nu sunt clar definite criteriile de constituire a regiunilor, și nu sunt respectate cerințele NUTS față de constituirea regiunilor de dezvoltare.

Din aceste considerente, perfecționarea cadrului legal și normativ în domeniul dezvoltării regionale rămâne a fi unul dintre obiectivele importante ale documentelor de planificare strategică.

Procesul de implementare a politicii de dezvoltare regională este ghidat de un spectru de documente de politici strategice și de programare. Principalele din ele sunt Hotărârile Guvernului prin care au fost aprobate SNDR pentru anii 2010-2012 respectiv 2013-2015; Hotărârile Guvernului prin care au fost aprobate DUP pentru anii 2010-2012 respectiv 2013-2015; SDR Nord, Centru și Sud precum și POR pentru Regiunilor de Dezvoltare Nord, Centru și Sud. Conform rapoartelor de evaluare a implementării acestor documente de politici majoritatea prevederilor lor au fost realizate integral și cu succes. Impactul implementării urmează a fi estimat ulterior.

În ceea ce privește asigurarea coordonării și sinergiei politicii de dezvoltare regională cu intervenții similare, propuse de alte strategii naționale și documente de politici, situația existentă lasă de dorit. Politica de dezvoltare regională este practic absentă în Strategia Națională de Dezvoltare "Moldova 2020". Cu referință la alte documente strategice naționale, rezultatele studiilor de evaluare atestă, că deși obiectivul general și specifice precum și majoritatea priorităților politicii de dezvoltare regională au tangență cu prevederile mai multor documentele strategice naționale, coordonarea și sinergia cu aceste politici în mare măsură nu este asigurată.

Politica de dezvoltare regională este pusă în aplicare de un spectru larg de instituții și structuri, amplasate la diferit nivel de administrare, care formează cadrul instituțional al procesului de dezvoltare regională. Astfel, la nivel central, sunt constituite CNCDR și MDRC. La nivel regional sunt create și funcționează CRD și ADR în 4 din cele șase regiuni stabilite de legislație.

Conform rezultatelor studiilor de evaluare², inclusiv externă, cadrul instituțional actual al dezvoltării regionale în Republica Moldova a fost stabilit în conformitate cu practicile existente în țările europene, este conform cu aceste standarde și asigură un înalt nivel de coordonare și implementare a politicii de dezvoltare regională.

² Evaluarea intermediară a implementării SNDR 2010-2012, 2013-2015, MSPL, 2015.

Ion Osoian, Evaluarea conformității cadrului instituțional și procedural al dezvoltării regionale din R. Moldova cu cerințele UE din perspectiva negocierii Acordului de Asociere, http://conventia.md/data/files/45_rd_paper.pdf

Totodată, aceleași studii atestă și existența anumitor puncte slabe ale sistemului instituțional care necesită a fi îmbunătățite și consolidate.

În conformitate cu HG nr. 127 din 08.02.2008 prin care s-a aprobat Regulamentul CNCDR, această structură a fost concepută ca o instituție de consens decizional, care are drept sarcină consolidarea procesului de coordonare inter-ministerială, pentru identificarea strategică a priorităților sectoriale în contextul asigurării dezvoltării regionale. CNCDR se întrunește în ședințe de lucru trimestrial, aprobă documentele de programare a dezvoltării regionale (SNDR, DUP) și ia decizii privind alocarea resurselor financiare ale FNDR, în baza documentelor elaborate și prezentate de MDRC, instituția care asigură secretariatul. Practica de activitate a CNCDR a scos în evidență mai multe curențe în modul de organizare și funcționare. Astfel, conform prevederilor legale, CNCDR este organizat în baza principiului parității, concept care nu este clarificat și rămâne ambiguu; nu este clar definit rolul ONG-urilor în cadrul Consiliului, ele având doar rol participat în cadrul dezbaterilor sau are și drept de vot în procesul decizional; durata dintre ședințele CNCDR este mare 3-6 luni, ceea ce nu permite Consiliului de a se implica activ și strategic la coordonarea politicii de dezvoltare regională; lipsa reglementărilor privind asigurarea guvernantei interministeriale conferă activității CNCDR mai mult un rol formal în procesul de coordonare a politicilor, strategiilor, programelor și proiectelor care se realizează pe diverse sectoare în regiuni. Aceste sarcini au fost lăsate pe seama MDRC, care nu are nivelul de autoritate și de competență necesar.

În acest sens, este necesar ca CNCDR să devină o instituție strategică în procesul de formulare, management, implementare, evaluare și monitorizare a politicii dezvoltării regionale, inclusiv discuții de armonizare a planurilor ministeriale care să țină cont de cadrul SNDR. De asemenea, CNCDR trebuie să se implice activ și în procesul de gestionare a resurselor financiare și de atragere a finanțării suplimentare pentru implementarea politicii de dezvoltare regională, care este una dintre competențele de bază ale acestei instituții, prin coordonarea asistenței financiare direcționate de către donatori pe acest segment.

MDRC este autoritatea de management și implementare a politicii regionale, statutul acestei instituții fiind recunoscut și consolidat prin creșterea capacității instituționale și creșterea capacității de finanțare a proiectelor cu impact regional. În prezent, MDRC a devenit o instituție importantă în procesul de implementare a politicii regionale și responsabilă pentru coordonarea investițiilor în infrastructură. Însă, acest fapt i-a conferit statut de minister sectorial preocupat de proiecte de infrastructură și anumite servicii publice (apă, canalizare, salubritate). Până în prezent, la nivel politic nu se conștientizează conceptul că dezvoltarea regională este un domeniu intersectorial și necesită sinergie de efort a mai multor sectoare.

Pentru a deveni o instituție eficientă în acest proces este necesar ca MDRC să-și concentreze eforturile pe dimensiunea dezvoltării de politici și coordonării acestora cu alte ministere și agenții guvernamentale, precum și să le prezinte pentru aprobare CNCDR. La momentul actual există mai multe ministere (Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor, Ministerul Mediului, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, Agenția Turismului, Apele Moldovei etc.) care sunt implicate în procesul de reabilitare a infrastructurii, însă, acțiunile acestora nu sunt coordonate și nu contribuie la atingerea obiectivului major de creștere economică durabilă a regiunilor prin atragerea investițiilor.

La nivelul fiecărei regiuni de dezvoltare sunt constituite și funcționează CRD Nord, CRD Centru, CRD Sud. Aceste structuri au fost instituite, inclusiv cu participarea reprezentanților sectorului public și privat, în calitate de organe decizionale și pentru a asigura legătura între administrațiile publice locale și autoritatea centrală, pentru a avea o bună reprezentare a priorităților regionale în cadrul național de planificare al dezvoltării regionale. Conform regulamentelor de funcționare, CRD sunt principalele structuri regionale responsabile pentru procesul de elaborare, promovare, implementare și coordonare a programelor de dezvoltare la nivel regional. Analiza rapoartelor de evaluare³ a activității CRD atestă că, până în prezent, aceste structuri s-au dovedit a fi niște structuri mai puțin eficiente, care nu sunt activ implicate în procesul de promovare și coordonare a politicilor la nivel regional și nu constituie o voce sonoră în raport cu autoritățile publice centrale. CRD au fost concepute ca niște structuri participative și abilitate cu drept decizional pentru regiunea respectivă, însă, există mai mulți factori obiectivi și subiectivi care frânează activitatea acestora: numărul mare de membri, coloratura politică foarte diferită, capacități limitate de înțelegere a politicii de dezvoltare regională de către unii membri, participarea pasivă a membrilor la ședințe, promovarea propriilor interese în detrimentul celor de dezvoltare regională, lipsa unei viziuni strategice, lipsa unei poziții certe și definitivitate, etc. În acest context, se impune necesar de revăzut rolul și atribuțiile acestor instituții precum și modul de implicare a lor în procesul de dezvoltare în regiuni.

În trei din cele șase regiuni de dezvoltare definite prin lege sunt constituite ADR. ADR sunt structuri executive, care din punct de vedere decizional sunt subordonate MDRC, având un anumit grad de independență, iar rolul acestora este de a implementa strategiile de dezvoltare regională (SDR). În perioada 2010-2015, au fost realizate mai multe acțiuni care au vizat consolidarea capacităților instituționale ale ADR. Partenerii externi de dezvoltare au susținut financiar crearea și consolidarea ADR prin dotarea acestora cu toate cele necesare pentru buna desfășurare a activității. În baza prevederilor Regulamentului cadru al ADR pentru fiecare ADR au fost elaborate și aprobate Regulamente interne și Manualele Operaționale, care ghidează personalul ADR cu privire la procedurile pentru realizarea funcțiilor, sarcinilor și împuternicirilor; stabilesc regulile pentru personal și modul în care aceștia ar trebui să-și realizeze obligațiile; stabilesc documentele de planificare și programare a dezvoltării regionale; modul de finanțare și managementul programelor și proiectelor de dezvoltare regională.

Mediul general și condițiile de activitate ale ADR-lor sunt per ansamblu suficiente. Totodată, există anumite carențe înlăturarea cărora ar putea da un nou impuls procesului de dezvoltare regională. Aceste carențe se referă la statutul indefinit al ADR: structuri subordonate MDRC sau instituții cu autonomie funcțională și financiară precum și la rolul ADR în procesul de atragere a resurselor financiare externe pentru proiectele de dezvoltare regională.

În condițiile cadrului instituțional existent și mecanismului de finanțare, ADR-le se plasează în rol de principale instituții la nivel regional care sunt preocupate atât cu elaborarea strategiilor, programelor, și uneori proiectelor, cât și cu implementarea și monitorizarea lor. De asemenea, relația de subordonare a ADR-urilor față de MDRC, limitează motivația, cât și capacitatea ADR - urilor, de a se implica în atragerea resurselor donatorilor externi, rolul lor în acest sens devenind mai puțin important.

³ Evaluarea intermediară a implementării SNDR 2010-2012, 2013-2015, MSPL, 2015.

Manualul Operațional al FNDR, dar și Legea nr.438/2006 privind dezvoltarea regională, prevede o suprapunere de roluri între MDRC și ADR-uri în ceea ce ține de atragerea finanțării, în special a resurselor donatorilor externi, în același timp nefiind clar specificat în sarcina căreia instituții este responsabilitatea de atragere a altor fonduri bugetare disponibile. Prevederile art.4, alin.(2), lit.j) dar și ale art.8, alin.(4), lit.e) din Lege se suprapun în materie de responsabilități pentru atragerea mijloacelor nebugetare pentru implementarea strategiilor, programelor și proiectelor de dezvoltare regională. Această suprapunere de roluri, distorsionează sarcina de atragere a resurselor donatorilor externi. Pe de o parte, MDRC are limite și nu poate avea statut de aplicant pentru un șir de fonduri disponibile la nivel internațional. Pe de altă parte, statutul de structură subordonată MDRC nu permite ADR-ilor să acceseze la fonduri externe existente, care ar putea crește semnificativ numărul și valoarea proiectelor regionale care ulterior vor contribui esențial la atingerea obiectivelor SDR-urilor și SNDR.

Din aceste considerente, statutul, responsabilitățile, atribuțiile și sarcinile ADR-urilor ar trebui să fie revizuite pentru a le acorda o marjă mai mare de flexibilitate și capacitate de a se implica în procesul de dezvoltare regională și de accesare a diferitor resurse pentru cofinanțarea programelor și proiectelor implementate în regiuni.

În concluzie, cadrul instituțional existent în domeniul dezvoltării regionale este suficient și operațional. Capacitatea administrativă este dezvoltată continuu. Totodată, anumite sarcini și responsabilități ale instituțiilor participante la formularea și implementarea politicii de dezvoltare regională necesită a fi clarificate și consolidate în continuare.

1.4 Dezvoltarea socială

Disponibilitățile informaționale ale BNS privind fenomenele și procesele sociale și economice, în profil teritorial (după regiunile de dezvoltare), diferă de la un domeniu la altul. În scopul realizării unei comparabilități temporale, sintezele analizelor prezentate în continuare vor cuprinde preponderent perioada de referință cuprinsă între anii 2009 și 2014 pentru cazul domeniilor sociale, și 2009-2013 în cazul domeniilor economice.

1.4.1 Situația demografică

Efectivul populației. La începutul anului 2015 populația stabilă din Republica Moldova a înregistrat un efectiv de cca 3555,2 mii locuitori (-0,07% față de 2014, -2,44% față de 2000 și -18,5% față de 1991). Astfel, începând cu anul 1992 efectivul populației republicii s-a aflat până în prezent într-o recesiune continuă, determinată preponderent de sporul natural negativ (cca 51,5% din reducere), dar și de soldul migrator negativ (-48,5% din reducere).

În structura populației după RD se detașează RDC și RDN cu cca 30% și respectiv 28% din populația republicii, urmate de mun. Chișinău cărui îi revine o cotă de cca 23%. Sudul republicii însumează aproape 1/5 din populație, RDS revenindu-i o pondere de cca 15% iar UTA Găgăuzia deține cota de 4,6% din populația republicii. Dinamica structurii populației după RD se manifestă destul de stabil în timp, cu avantaje nesemnificative pentru mun. Chișinău și UTA Găgăuzia de +0,6pp și respectiv +0,1pp, în timp ce ponderile populației din RDN, RDS și RDC s-au redus câte 0,5pp, 0,2pp și respectiv 0,1pp.

În perioada de referință (2009-2014) populația stabilă a republicii s-a redus cu 9,9 mii locuitori (-0,28%), înregistrând astfel o reducere medie anuală cu cca 0,06%, în condițiile unei creșteri semnificative a populației mun. Chișinău cu cca 18,9 mii locuitori (+2,4%) cu perioada de dublare a populației de cca 145 ani, și a unei reduceri similare a efectivului populației din RDN (-18,9 locuitori sau -1,9%), cu o perioadă de înjumătățire de 184 ani. Dinamica recesivă a populației, pentru perioada consemnată, este valabilă și pentru celelalte regiuni de dezvoltare (RDS cu -2,1% și RDC cu -0,9%), cu excepția UTA Găgăuzia, în care populația stabilă s-a majorat cu cca 2 mii persoane (+1,25%).

Reducerea efectivului populației republicii a determinat o reducere continuă a densității populației, încât în anul 2014 densitatea populației a fost de 117,2 loc/km² (față de 128,3 loc/km² la recensământul din 1989). Cele mai dense, din punct de vedere al populației, sunt regiunile de dezvoltare Centru și Nord, acestea fiind caracterizate de densități apropiate de valoarea de 100 (99,7 și respectiv 99,3 loc/km²), în timp ce cea mai depopulată este zona de Sud cu 72,6 loc/km² pentru RDS și 87,6 loc/km² în UTA Găgăuzia.

Structura populației după medii de reședință. În anul 2014, în Republica Moldova predomină populația rurală, cu o pondere de cca 57,8% din populația republicii, în condițiile unor disparități profunde în profilul teritorial, cu precădere în RD Centru, unde populația rurală este cu cca 61% mai mare decât cea urbană, urmată de o diferență de 47% în RDS, 28% în RDN și 19% în UTA Găgăuzia. Cu toate acestea în republică se face observat un modest proces de urbanizare. Conform indicatorului de urbanizare, Republica Moldova se regăsește în grupul țărilor în curs de dezvoltare, indicatorul urbanizării fiind pe parcursul ultimilor 5 ani sub nivelul mondial - 51%, dar peste nivelul de 34%, caracteristic țărilor slab dezvoltate. Cea mai urbanizată regiune de dezvoltare, dintre cele 3 instituționalizate, este Regiunea de Nord cu o pondere a populației urbane de cca 35,9%.

Structura populației republicii după sexe este favorabilă sexului feminin (51,9% femei și 48,9% bărbați)⁴, iar pentru a pune în evidență amploarea procesului de echilibrare, se va menționa că diferența dintre cele două sexe s-a redus semnificativ, de la 6,5% în 1970 până la 3,8% în prezent.

În perioada de referință (2009-2014), cele mai mari dezechilibre dintre sexe pot fi surprinse în municipiul Chișinău (diferența medie pentru perioada de referință a fost de 6,1% în favoarea femeilor), în RD Nord (4,6%), și în RDS (3,8%), în timp ce RDS și RDC sunt caracterizate de situații mai echilibrate decât media pe țară (1,7% și respectiv 2,1%) .

Structura populației după vârste. În prezent, în Republica Moldova se constată o situație relativ favorabilă a structurii populației, după principalele grupe de vârstă, populației în vârstă aptă de muncă revenindu-i cca 2/3 din populația totală (66%), în timp ce populația sub vârstă aptă de muncă este reprezentată de o cotă moderat deficitară de cca 17,1%, iar cea care a depășit vârsta aptă de muncă fiind puțin excedentară, deținând o pondere de cca 16,8%. Printre cele mai defavorabile structuri pe vârste ale populației, în profilul teritorial, este cea caracteristică RD Nord, în care pe lângă deficitul populației tinere, cu cota de 16,7% (față de cota normală de 20,8%), se constată și un exces destul de mare a populației vârstnice (20,2% cota normală fiind de 16,7%).

⁴ Ponderi medii pentru perioada 2009-2014

În profil teritorial, perioada 2009-2014 a fost caracterizată de creșteri continue a efectivelor populației vârstnice, care s-a manifestat foarte intens în mun. Chișinău (cca +10%), în UTA Găgăuzia (+7,7%), în RDC (+6,4%) și în RDS (+6%), în timp ce în RDN creșterea populației vârstnice a înregistrat +2,6%. În același timp pot fi surprinse reduceri mai consistente a populației tinere, cu precădere în RDS și RDN (-3,7% și respectiv -3,1%), însoțite de reduceri mai puțin importante a populației adulte cuprinse între -1,2% (RDN) și -0,2% (mun. Chișinău).

Îmbătrânirea demografică. Creșterea ponderii populației vârstnice în populația totală determină fenomenul de îmbătrânire demografică a populației, care la începutul anului 2015 a înregistrat un nivel de cca 16,2%, în condiții în care nivelul de 12% se consideră deja prag limită de îmbătrânire demografică. Prin urmare, în exclusivitate toate regiunile de dezvoltare dispun de populații îmbătrânite din punct de vedere demografic, cu precădere regiunea de Nord, în care coeficientul îmbătrânirii a fost unul excesiv, care tinde lent spre nivelul critic de 20%. Perioada 2009-2014 este caracterizată de o aprofundare continuă a îmbătrânirii demografice a populației republicii care a crescut de la 13,7% în 2009 la 15,7% în 2014 (+2pp), cu diferențe moderate în profil teritorial. Astfel, cea mai defavorabilă dinamică se observă în mun. Chișinău (+2,8pp), în timp ce RDN îi corespunde cea mai mică creștere de +1,3pp.

Sporul natural. În anul 2014, rată de natalitate de cca 10,9‰, cu valori cuprinse între minime de 8,9‰ în mun. Chișinău, și maxime de 12,1‰ în RD Centru, este depășită de rata de mortalitate de 11,1‰, cu valoarea maximală specifică RDN (13‰) și minimală în mun. Chișinău (7,8‰), ceea ce determină un spor natural negativ, cu valori mai accentuate în RD Nord (-2,3‰). Perioada analizată (2009-2014) este caracterizată de o reducere mai consistentă a ratei brute de mortalitate (-0,14‰ anual) comparativ cu rata brută de natalitate (-0,1‰ anual), fapt care poate conduce în următoarea perioadă la un spor natural pozitiv.

Mobilitatea spațială internă a populației, din republică a fost caracterizată în 2013 de un pol receptor, localizat în mun. Chișinău, cu o rată a migrației interne de +6,2‰, în timp ce în regiunile de dezvoltare plecările populației depășesc sosirile, acestea servind drept emițători ai fluxului de emigranți spre mun. Chișinău. Printre cele mai afectate RD din punct de vedere al ratei sporului migrator este RDS (-2,5‰) și RDC (-2,2‰). Va fi important să se menționeze intensitatea în creștere a proceselor migrației interne în ultimii 4 ani.

Participarea populației Republicii Moldova la activitatea economică⁵ este caracterizată de o intensitate destul de mică a activității, redată prin *rata generală a activității economice* (RGA) de cca 41,2%, acesta înregistrând în ultimii 10 ani o descreștere cu o tendință de stabilizare. Cea mai favorabilă situație privind RGA poate fi sesizată în mun. Chișinău (51,4%) pe când în RD Sud se surprinde cea mai mică RGA (34,3%). O situație similară poate fi observată și în cazul *ratei generale de ocupare* (RGO) care a înregistrat în anul 2014 - 39,6%, cu o intensitate mai mare a ocupării în mun. Chișinău (48,5%) și una mai mică în RD Sud (33,1%). Diferența dintre RGA și RGO indică o situație mai defavorabilă a ocupării comparativ cu activitatea economică în mun. Chișinău, în timp ce cea mai favorabilă situație este valabilă pentru RD Nord. În 2014 *somajul* din Republica Moldova a atins cota

⁵ Indicatorii privind relația populației cu piața muncii provin din Ancheta forței de muncă, care se obțin în baza cercetării statistice selective asupra gospodăriilor populației, după zone statistice (diferite nesemnificativ de RD).

de 3,9%, și s-a manifestat mai intens în mun. Chișinău, unde rata medie a șomajului pentru perioada 2007-2014 a fost de cca 7,7%, aceasta fiind mai mică în RD Nord (4,3%). Dinamica șomajului, după perioada de criză economică și financiară, este în descreștere în toate regiunile de dezvoltare din republică.

1.4.2 Serviciile publice pe regiune

Învățământul preșcolar. Creșterea natalității, în ultimii 12 ani, a condus la majorarea numărului copiilor care frecventează instituțiile preșcolare. În anul 2014 în aceste instituții au fost cuprinși un număr de 147,7 mii copii, ceea ce depășește cu cca 57,7% numărul copiilor din grădinițe în anul 2000 și cu cca 14% față de 2005. Tendința pozitivă a fost mai evidentă în mediul urban comparativ cu cel rural, manifestându-se mai consistent în municipiul Chișinău și RD Centru. Majorarea numărului de copii de vârstă preșcolară a determinat și creșterea numărului unităților educaționale de acest gen, cu +28% în 2014 față de 2000 și +12% față de 2005, fenomen care s-a manifestat mai consistent în RD Centru.

În **învățământul primar și secundar general**, în ultimii 5 ani s-a redus atât numărul de elevi, cât și numărul instituțiilor. În anul 2014 comparativ cu anul 2009 efectivele de elevi s-au micșorat în mediu cu 15%. În mediul rural diminuarea numărului de elevi este mai semnificativă (-20%) față de mediul urban (-8%). Cea mai mare scădere s-a înregistrat în Găgăuzia și în regiunea de Sud (-23% și respectiv 19%) și -16% în regiunile Nord și Centru. Procesul de optimizare a rețelei instituțiilor de învățământ secundar general a rezultat o reducere a numărului instituțiilor școlare în ultimii 5 ani cu cca 9%.

În perioada analizată a suportat o recesiune și **învățământul secundar profesional și cel profesional mediu** (colegii). Astfel, numărul elevilor din **învățământul secundar profesional** s-a redus în ultimii 10 ani cu cca 30% în timp ce numărul instituțiilor a scăzut cu mai mult de 1/5 (-22%). Învățământul în colegii a fost afectat mai puțin, numărul de instituții reducându-se cu 10% iar numărul de instituții cu cca 12%.

Reduceri semnificative în ultimii 10 ani s-au produs și în învățământul superior, care a pierdut cca 11% din numărul de instituții de învățământ și cca 29% din numărul total de înmatriculați și studenți.

În anul 2013, **rețeaua instituțiilor medico-sanitare** include 945 de instituții de asistență medicală primară și specializată, 42 instituții sanitare-epidemiologice, 96 policlinici sau puncte medicale independente și 138 stații, substații și puncte de asistență medicală urgentă. În perioada de referință erau atestate 85 de spitale, dintre care 72 sau 85% reprezintă instituții de stat. Sectorul spitalicesc este format din 40% de spitale de tip raional, 12% de tip municipal și circa 36% de tip republican. Pe regiuni de dezvoltare constatăm o evoluție constantă a spitalelor, excepție regiunea Centru și Chișinău cu o creștere de 11% și 8%. Există disparități semnificative între regiunile de dezvoltare în **asigurarea cu medici**. Instituțiile medico-sanitare care înregistrează cel mai mare deficit de cadre medicale superioare sunt amplasate în regiunea Sud (78% sunt asigurate) și Centru (81,2%), în timp ce mun. Chișinău atrage cel mai mare număr de profesioniști (92,2%).

Protecție socială. Procesul de îmbătrânire a populației și scăderea ratei de fertilitate, incapacitatea financiară a persoanelor social-vulnerabile de a face față condițiilor din societate ridică probleme pentru societate în ansamblu și impune schimbare radicală a viziunilor de perspectivă a cetățenilor și statului. În anul 2013, pensionarii reprezintă 659,6 mii sau 53,3% din populația activă, numărul lor

fiind în creștere cu 6% față de 2009. În perioada de referință, pentru deservirea vârstnicilor și persoanelor inapte de muncă activează secții de asistenta socială la domiciliu (110) și lucrători sociali de deservire (2442), numărul lor fiind în descreștere cu 25% și respectiv 5%.

Pentru persoanele cu dizabilități, în republică își desfășoară activitatea 6 case-internat cu 1999 persoane (bătrâni și persoane mature cu dizabilități) și 2 case - internat cu 551 copii cu dizabilități. La 100 000 locuitori sunt 419,3 persoane (≥ 18 ani) cu dizabilitate primara sau cu 17% mai puțin decât în 2009, cel mai multe fiind înregistrate în reg. Centru (354,6) și Nord (348,9 persoane).

Pentru alimentarea persoanelor din categorii social -vulnerabile activează 99 de cantine de ajutor social, ceea ce reprezintă cu 31% mai puține decât în anul 2009. Numărul beneficiarilor lunari ai cantinelor de asemenea sunt în descreștere cu 15% față de 2009 și au constituit 4996 persoane în 2013.

Cuantumul mediu al pensiei pentru limita de vârstă în anul 2013 este în creștere, constituind 1049,2 lei sau cu 31% mai mare decât în 2009, dar se situează sub nivelul mărimii minimului de existență pentru pensionari (79,1%) și sub cheltuielile medii lunare de consum ale populației (59%).

1.4.3 Disparități în venitul și consumul populației, indicatorii de sărăcie

În perioada anilor 2009-2013, **venitul mediu lunar disponibil per locuitor** a înregistrat o evoluție crescătoare în toate regiunile de dezvoltare a RM. Cele mai mari valori ale indicatorului se înregistrează în mun. Chișinău, în medie de 1,6 ori mai mari decât în celelalte RD. După mun. Chișinău, cele mai mari venituri sunt înregistrate în RDN, care sunt mai mari cu 5-10 % comparativ cu RDC și RDS.

Odată cu creșterea veniturilor disponibile medii lunare ale populației, în perioada 2009 – 2013 au crescut și **cheltuielile medii lunare** de consum în toate regiunile de dezvoltare. Cele mai mari cheltuieli medii lunare de consum se înregistrează în mun. Chișinău, iar cele mai mici cheltuieli sunt înregistrate în RDS. RDC și RDN înregistrează practic aceleași valori în fiecare an, variind cu 10 – 20 lei.

În perioada anilor 2009 – 2013, evoluția nivelului sărăciei înregistrează o tendință descrescătoare în toate regiunile de dezvoltare. RDS și RDC reprezintă cele mai sărace regiuni din republică, iar mun. Chișinău este cea mai puțin afectată de sărăcie. În anul 2013, în RDS rata sărăciei a înregistrat valoarea de 18,9 %, în RDC – 17%, în RDN – 12,9% pe când în mun. Chișinău – 2,4%.

1.4.4 Fondul de locuințe și construcțiile

Fondul locativ al Republicii Moldova la sfârșitul anului 2013 a constituit 80614,6 mii m² dintre care 31719,4 mii m² sau 39,3% constituie localitățile urbane și 48895,2 mii m² sau 60,7% localitățile rurale. Fondul locativ a avut 1318,4 mii apartamente, din care 57,8% în localități rurale. Din numărul total al apartamentelor existente 10,5% revin apartamentelor cu o cameră, 32,2% – cu două camere, 36,3% – cu trei camere, 21,0% – cu patru și mai multe camere. Cota preponderentă a locuințelor se află în proprietatea privată a cetățenilor și persoanelor juridice, constituind 97,6% din totalul fondului locativ al Republicii Moldova.

Fondul locativ al Republicii Moldova este construit preponderent până în anii 1990 și lipsește performanța energetică a clădirilor, în special a blocurilor cu mai multe etaje. Cheltuielile de consum medii lunare per persoană pentru întreținerea locuinței în 2013 constituie 341 lei sau 19% din

cheltuielile de consum, fiind în creștere cu 73% față de 2009. Cele mai mari cheltuieli de întreținere a locuințelor sunt înregistrate în Chișinău (452,3 lei) și RDN (321,3 lei), iar cele mai mici în RDS (282,2 lei). Îmbunătățirea eficienței energetice a proprietăților locative va oferi posibilități semnificative pentru reducerea consumului și costurilor de energie pentru termoficare și prepararea apei calde.

Suprafața locuibilă per persoană / pe republică este în creștere, atingând în anul 2013 o cifră medie de 15,59m² față de 15,28 m² în 2009. Cea mai ridicată valoare a suprafeței locuibile per persoană se înregistrează în regiunea Nord, unde unui locuitor îi revin 16,86 m² de suprafață locuibilă sau cu 1,07 m² mai mult decât în regiunea Centru. În regiunea Sud se înregistrează cea mai mică suprafață și constituie 15,6 m². Analizată în profil teritorial și pe medii de rezidență, suprafața medie de locuit ce revine unei persoane în localitățile rurale are valori oscilante între 16,8 și 33,7 m² și sunt mai mari decât mediul urban, excepție Chișinău, Bălți, Taraclia.

1.4.5 Acces la servicii și utilități

În prezent Republica Moldova este asigurată de infrastructură suficientă, raportată la suprafață și numărul de populație. Cu toate că există suficientă capacitate pentru transport și logistică, starea infrastructurii existente reprezintă problema-cheie. Actualmente rețeaua infrastructurii de transport: (a) este dezvoltată suficient și acoperă întreg teritoriul țării, dar necesită investiții majore pentru reabilitarea și modernizarea acesteia; (b) în unele zone, în care se preconizează creșterea economică, infrastructura rutieră poate fi extinsă conform cerințelor traficului⁶.

Rețeaua de drumuri publice a țării constituie 10.544 km și adițional, aproximativ 32.000 km de străzi, căi de acces și drumuri comunale care sunt administrate de APL. La momentul actual în gestionarea Administrației de Stat a Drumurilor sunt 9.344 km de drumuri, dintre care 3.336 km de drumuri naționale și 6.008 km de drumuri locale. Restul drumurilor cu lungimea de 1.200 km sînt gestionate de administrația publică locală din partea stîngă a râului Nistru.

Conform ultimelor date, 94,5% din drumurile naționale și 46,1% din cele locale sînt cu îmbrăcăminte rutieră permanentă și semipermanentă (beton asfaltic, beton de ciment, mixturi bituminoase executate în situ). Ponderea acestora constituie 62,7% din întreaga rețea de 9.344 km. Densitatea rețelei rutiere de 314 km la 1.000 km² și 2,6 km la 1.000 de persoane, este considerată suficientă pentru o țară cu un nivel de dezvoltare ca al Republicii Moldova. În prezent circa 26% din drumurile naționale sînt în stare bună sau mediocră, 54% în stare rea și aproximativ 20% în stare foarte rea.

Infrastructura de drumuri disponibile raportate la suprafața raioanelor indică disparități simțitoare în plan regional. Evident că centrele urbane mari dispun de cea mai densă rețea de drumuri, orașul Chișinău depășind la acest capitol mai mult decât de două ori restul regiunilor, urmînd mun. Bălți cu o densitate de 51 km drumuri la 100 km². În afară de municipii, în plan regional, densitatea rețelei de drumuri publice variază între 22 și 40 km per 100 km², regiunea de dezvoltare Nord dispunînd de o densitate de 34 km per 100 km², comparativ cu 31 în regiunea de dezvoltare Centru și 28 km per 100 km² în regiunea de dezvoltare Sud. UTAG este unitatea administrativ-teritorială cu cea mai puțin densă rețea de drumuri publice – 22 km de drum per un km².

⁶Strategia de transport și logistică pe anii 2013-2022, aprobată prin HG nr. 827 din 28.10.2013

Urbanizarea care se produce în republică implică discrepanțe mari între marile urbe și restul țării, fiind la fel de majore între regiuni și raioane în cadrul acestora în ceea ce privește numărul de drumuri disponibile. **Nivelul de exploatare a drumurilor** în municipiile Chișinău și Bălți este unul extrem de înalt, comparativ cu restul regiunilor de dezvoltare. Raportat la lungimea drumurilor disponibile, mun. Chișinău înregistrează peste 700 mii pasageri per km de drum, transportați pe parcursul anului 2013, ceea ce este de 3,5 ori mai mult față de mun. Bălți și de sute de ori mai mult decât în celelalte regiuni de dezvoltare. În ceea ce privește transportarea mărfurilor, discrepanțele sunt la fel de mari.

Disponibilitatea resurselor de apă în Republica Moldova⁷ reprezintă un aspect critic ce afectează capacitatea de dezvoltare economică a țării. Volumul apei de suprafață din Republica Moldova este estimat la aproximativ 1,32 miliarde m³. Rezervele de apă subterană regenerabile zilnice sînt estimate la 3,478 milioane m³, din care 2,138 milioane m³ sînt aprobate de Comisia de Stat pentru rezervele de substanțe minerale utile. Din acestea circa 2,121 milioane m³ sînt utilizate de populație în scopuri potabile.

Conform Strategiei de alimentare cu apă și sanitație, populația deservită de sistemul public de alimentare cu apă a fost de circa 1,5 milioane persoane (an de referință 2012), ceea ce reprezintă 42,1% din populația țării (68,9% populația urbană și 22,7% populația rurală). Cea mai mare pondere a populației deservite de sistemul public de alimentare cu apă se înregistrează în UTA Găgăuzia - 66,6% și mun. Chișinău - 66,4%, urmate de regiunile Sud - 48,8%, Nord - 30,5% și Centru - 27,4%. Numărul populației cu acces la servicii de canalizare a constituit 761 mii de persoane, ceea ce reprezintă 21,4% din totalul populației, inclusiv 50,1% în localitățile urbane și numai 1,0% în localitățile rurale. Cea mai mare pondere a populației cu acces îmbunătățit la servicii de canalizare este înregistrată în regiunea Nord - 23,4%, urmată de regiunile Centru - 10,2% , Sud - 6,7% și UTA Găgăuzia - 2,2%.

Diferențele înregistrate între regiuni, privind **infrastructura de aprovizionare cu apă și servicii de canalizare**⁸, implică abordări specifice în dezvoltarea regională. Aparent RD Sud dispune de cea mai densă infrastructură de apeducte, cu cea mai înaltă pondere a gospodăriilor casnice conectate, comparativ cu regiunile Centru și Nord. În același timp înregistrăm situații inverse în ceea ce ține de densitatea rețelelor de canalizare, cea mai densă rețea existând în RD Nord și RD Centru (cîte 10,6 localități per sistem), însă semnificativ mai scăzut față de RD Sud (11,8 localități per rețea).

În ceea ce privește **funcționalitatea apeductelor** RD Sud și RD Centru înregistrează nivele mai înalte - 94,5% și 92,9% din sistemele disponibile sunt funcționale, comparativ cu doar 86,8% în RD Nord. În schimb în RD Nord nivelul de **funcționalitate a sistemelor de canalizare** este cel mai înalt - 70,3%, pe cînd în RD Sud doar unul din doua sisteme este funcțional (52,2%). UTAG înregistrează la acest capitol rata maximă de funcționare a sistemelor de apeduct (100%) și o rată comparabilă cu RD Sud de funcționare a sistemelor de canalizare (55,6%).

Accesul populației la servicii de aprovizionare cu apă și canalizare poate fi analizat nu doar reieșind din disponibilitatea sistemelor respective în localitate, dar și în ce măsura populația beneficiază de aceste servicii. Dotarea fondului locativ cu servicii centralizate de aprovizionare cu apă și canalizare variază

⁷ Strategia de alimentare cu apă și sanitație (2014 - 2028), aprobată prin HG nr.199 din 20 martie 2014.

⁸Notă analitică "Sistemele de aprovizionare cu apă și canalizare în profil teritorial", material elaborat în baza datelor statistice ale Biroului Național de Statistică, cu suportul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și a Guvernului României și diseminat în cadrul Proiectului Comun ONU „Consolidarea Sistemului Statistic Național”.

între 7% (fond locativ dotat în raionul Telenești) și 69% în UTA Găgăuzia, 83% în mun. Bălți și 97 % în mun. Chișinău.

În cadrul regiunilor de dezvoltare, regiunea Nord se remarcă printr-o variație mică, deopotrivă cu un nivel scăzut de dotare, atât cu servicii de aprovizionare cu apă, cât și servicii de canalizare (variație între 16% și 28%).

O variație relativ înaltă se constată și în RD Sud, unde iese în evidență raionul Cantemir, cu un nivel de peste două ori mai mic decât liderul din regiune și cu 11% mai mic decât următorul raion din regiune. Cel mai mare nivel de dotare este înregistrat în raionul Căușeni – 69% din fond locativ dotat cu apeduct și 60% cu canalizare.

Variația cea mai înaltă între raioane este înregistrată în RD Centru – doar 7% în raionul Telenești și 54% în Anenii Noi.

În special, este limitat accesul la apeduct și canalizare pentru populația din mediul rural (de circa 2,5 ori mai mic față de urban). Lipsa accesului la apeducte este compensată aproape în întregime de fântâni.

Gestionarea deșeurilor⁹ rămâne a fi o altă problemă dificilă și nerezolvată pentru Republica Moldova. Agravarea problematicii deșeurilor, în special a deșeurilor menajere solide, este generată de modul defectuos în care sînt soluționate diferite etape de procesare a deșeurilor.

În prezent, servicii specializate de salubritate există în municipii, în toate centrele raionale, inclusiv în orașele mici, gestionarea deșeurilor municipale fiind realizată în mod organizat, prin intermediul acestor servicii. Acestea lucrează pe bază de contract cu generatorii individuali, dar acest sistem acoperă numai 60-90% din totalul generatorilor de deșeuri municipale din mediul urban.

În mediul rural, preponderent nu există servicii organizate pentru gestionarea deșeurilor, transportul la locurile de depozitare fiind realizat în mare parte individual de către generatori. Actualmente se atestă o intenție pozitivă de a crea servicii de colectare a deșeurilor și în mai multe localități rurale.

Cea mai utilizată metodă de tratare a deșeurilor menajere este depozitarea pe sol, care frecvent reprezintă o sursă importantă de poluare a solului și apelor subterane. În acest context, salubritatea localităților, managementul deșeurilor menajere, este un obiectiv important al structurilor guvernamentale și locale. Anual, prin intermediul serviciilor de salubritate din localitățile urbane se transportă la depozite de DMS circa 1860-2512 mii m³ de deșeuri (anii 2010-2013).

Depozitele actuale de deșeuri nu sunt operate corespunzător: nu se compactează și nu se acoperă periodic cu materiale inerte în vederea prevenirii incendiilor, a răspîndirii mirosurilor neplăcute; nu există un control strict al calității și cantității deșeurilor care sunt evacuate per depozit; nu există facilități pentru recuperarea biogazului produs sau pentru recuperarea/tratarea filtratului; drumurile de acces spre depozite și în interiorul acestora nu sunt întreținute, mijloacele de transport nu sunt spălate la ieșirea de pe depozite; depozitele nu dispun de împrejmuire, cu intrare corespunzătoare și panouri de avertizare. Circa 865 de depozite existente pentru eliminarea deșeurilor nu corespund standardelor

⁹Strategia Națională de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova (2013-2027), aprobată prin HG nr.248 din 20.04.2013

internaționale de mediu, ceea ce reprezintă o amenințare pentru sănătatea publică și resursele de mediu, cu excepția a 5-7 depozite, care corespund cerințelor de protecție a mediului¹⁰.

Alt aspect negativ al gestionării neadecvate a deșeurilor este acela că multe materiale reciclabile și utile sunt depozitate împreună cu cele nereciclabile astfel pierzându-se o mare parte a potențialului lor util (hârtie, sticla, metale, materiale plastice); fiind amestecate și contaminate din punct de vedere chimic și biologic, recuperarea lor este dificilă.

Deșeurile rămân a fi o sursă importantă de poluare a mediului în R. Moldova, atât timp cât nu se vor întreprinde măsuri concrete pentru stabilirea unui management adecvat al deșeurilor, în baza unui cadru legislativ, normativ și tehnic în corespundere cu principiile directivelor UE.

Sectorul de comunicații electronice a înregistrat o creștere moderată pe parcursul ultimilor ani. Această evoluție a fost determinată, în principal, de dezvoltarea ascendentă a pieței serviciilor de acces la Internet la puncte fixe și mobile, care a devenit principalul motor al sectorului, față de încetinirea creșterii pieței de telefonie mobilă și de recesiunea atestată în ultimii ani pe piața de telefonie fixă.

1.5 Dezvoltarea economică

De regulă dezvoltare regională este în mare parte determinată de dinamica economică favorabilă, chemată să asigure o diversificare optimală a activităților economice, stimularea procesului investițional, contracția șomajului și îmbunătățirea nivelului de trai a locuitorilor regiunii.

Activitatea agenților economici. În anul 2013, în Republica Moldova erau înregistrate cca 52,2 mii de întreprinderi, dintre care au raportat activități economice și financiare (întreprinderi active) cca 90%, cu un efectiv mediu de cca 525,2 mii angajați, și cu o valoare a vânzărilor de cca 232,9 mld lei. Mai mult de jumătate (56%) dintre întreprinderile active au raportat în 2013 pierderi, iar cele mai frecvente întreprinderi cu rezultat financiar negativ au fost micro întreprinderile și cele mici (cca 96% din numărul întreprinderilor cu pierderi).

Agregate macroeconomice. Conform datelor statistice PIB al Republicii Moldova în anul 2014 a înregistrat o valoare de 105,1 mld lei (prețuri comparabile), în condițiile unei creșteri a volumului fizic al PIB cu cca 4,4% și a prețurilor cu 4,6%. În structura PIB valoarea adăugată brută (VAB) a reprezentat cca 84% iar impozitele nete pe produse au atins o cotă de 16%. Circa 1/3 din VAB a fost reprezentată de producția de bunuri, în timp ce serviciile au reprezentat cca 2/3 din VAB. În structura VAB se detașează (G) Comerțul cu ridicata și cu amănuntul; repararea autovehiculelor, motocicletelor, a bunurilor casnice și personale cu ponderea de cca 16,5% (+2,86 pp comparativ cu 2013), (A) Agricultură, economia vânatului și silvicultură + (B) Pescuitul, piscicultura cu o pondere însumată de cca 15% (+2,93 pp comparativ cu 2013), și (D) Industria prelucrătoare cu 14,4% (+2,67 pp).

În structura PIB după elementele de consum, **consumul final** a depășit valoarea PIB cu 10% (110% față de PIB), formarea brută de capital a reprezentat cca 26% (construcțiile 16%), în timp ce **exportul net de bunuri și servicii** a contribuit la diminuarea PIB cu cca -36%. În aceste condiții Republica Moldova reprezintă un stat în care se pune accentul pe consum, iar mai mult de 1/3 din consum și investiții provine din import.

¹⁰ Programul Regional Sectorial de Management al Deșeurilor Solide, document elaborat în cadrul Proiectului "Modernizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova"

Cu regret statisticile oficiale ale BNS nu oferă informații privind aspectele regionale ale agregatelor macroeconomice, încât abordările ulterioare vor fi fundamentate pe indicatori disponibili sub aspect teritorial. Abordarea diferențiată a indicatorilor, privind activitatea întreprinderilor în profil teritorial, indică disparități majore după regiunile de dezvoltare. Astfel, mai mult de 2/3 dintre întreprinderi își au sediul în mun. Chișinău, realizând mai puțin de 3/4 din veniturile din vânzări (cca 73,3%), în timp ce la celălalt pol se plasează RD Sud cu o cotă de numai 5,1% din numărul total de întreprinderi, și o pondere a veniturilor din vânzări de numai 3,1%. Și distribuția din punct de vedere al sectoarelor de activitate este relativ diferită decât structura sectorială la nivel de țară, fapt datorat specificului activității agenților economici din Chișinău. După numărul întreprinderilor care activează în cele 4 regiuni de dezvoltare se menține orientarea spre activitatea comercială, urmată fiind de sectorul agricol (în regiunile Nord și Sud) și industria prelucrătoare (regiunea Centru).

Venitul din vânzări. Dinamica diferită a indicatorilor absoluți, cu o capacitate redusă de comparabilitate, implică în caracterizarea gradului de dezvoltare economică a RD utilizarea unor indicatori de intensitate, precum productivitatea (veniturile din vânzări per angajat VV/T, sau profitul realizat per lucrător), în timp ce efectul creșterii prețurilor poate fi eliminat prin exprimarea indicatorilor de rezultate în prețurile anului de bază (2005). Astfel, cele mai mari performanțe în activitatea economică, în anul 2013, pot fi sesizate în mun. Chișinău (cca 266,5 mii lei VV/T, la prețurile 2005), pe când cele mai modeste rezultate pot fi surprinse în RDS (cca 104,8 mii lei VV/T). Cu toate acestea mun. Chișinău este caracterizat de cea mai lentă și cea mai distorsionată dinamică a productivității (2005-2013), pe când cele mai mari și stabile performanțe se fac observate în RDC.

Profilul regiunilor după activitatea economică. Diferențierea regiunilor de dezvoltare după indicatorii de rezultate combinată cu activitatea economică, ne va permite evidențierea profilului regiunilor de dezvoltare, după activitatea economică. Astfel, dacă se va face abstracție de activitățile financiare, în care se înregistrează un profit excesiv per angajat (în special în UTA Găgăuzia cu 6,2 mil. lei per angajat, și mun. Chișinău 218,8 mii lei per angajat), pot fi surprinse următoarele specializări ale RD: mun. Chișinău – (I) Transport și comunicații și (L) Administrație publică; RDN – (C) Industria extractivă și (A) Agricultură, economia vânatului și silvicultură; RDC – (G) Comerțul cu ridicata și cu amănuntul, repararea autovehiculelor, motocicletelor, a bunurilor casnice și personale; RDS – (C) Industria extractivă; (I) Transport și comunicații; UTA Găgăuzia (F) Construcțiile și (A) Agricultură, economia vânatului și silvicultură. Industria prelucrătoare rămâne a fi o activitate profitabilă numai în RDC și în mun. Chișinău.

Investițiile reprezintă unul dintre cele mai importante elemente de cheltuieli reproductive, chemat să asigure o dezvoltare regională durabilă. În anul 2013 investițiile totale în active materiale pe termen lung au însumat cca 18,6 mld lei (cca 18,5% din PIB), ceea ce a reprezentat o valoare medie pe republică de cca 5,2 mil lei per locuitor, cu diferențe semnificative în profil teritorial.

Astfel, în seria datelor privind investițiile se detașează puternic mun. Chișinău cu o valoare de cca 15,2 mil lei per locuitor, în timp ce în RDS investițiile per locuitor au fost numai de cca 2,02 mil lei. Mun. Chișinău este caracterizat și de o dinamică pozitivă și stabilă a investițiilor în active materiale pe termen lung, în timp ce dinamica în celelalte regiuni, în special RDC, înregistrează situații descrescătoare.

Analiza indicatorilor cu privire la activitatea economică evidențiază în același timp necesitatea măsurilor de intervenții orientate spre sporirea performanțelor și a competitivității IMM-urilor, în special în regiunile în care sunt înregistrate valori scăzute, în condițiile în care cota parte a IMM-urilor din Republica Moldova în Produsul Intern Brut (PIB) este de circa 28,3%.

Activitatea agenților economici în profil teritorial rămâne a fi o sursă de venit semnificativă pentru administrațiile locale, în contextul în care în regiunea de dezvoltare Nord 31,8% din defalcările de la impozitele și taxele de stat vin din impozitul pe venit al persoanelor juridice. În regiunile Centru și Sud cotele sunt chiar mai mari de 45,1 și respectiv 33,7%.

1.5.1 Producția industrială.

Datele în profil pe regiuni de dezvoltare atestă faptul concentrării activităților industriale în proporție de 63,0% în municipiul Chișinău, 16,9% - în regiunea nord și 14,7% - în regiunea Centru. Regiunea Sud și UTA Găgăuzia dețin cele mai mici ponderi în totalul producției pe țară, respectiv, 3,1% și 2,3%. În cadrul regiunilor de dezvoltare cea mai mare pondere a producției livrate pe piață externă o dețin întreprinderile situate pe teritoriul UTA Găgăuzia cu 70,0% și cele din regiunea de dezvoltare Sud – cu 60,9%, urmate de regiunea de dezvoltare Centru – cu 52,7%.

1.5.2 Turismul.

Cu o populație de cca 3,5 mln. locuitori, Republica Moldova este vizitată anual de cca 2,3 mln cetățeni străini¹¹. Repartizarea fluxurilor de vizitatori străini este de cca 33% din România și UE, 57% din Ucraina și alte țări CSI și dintre care 10 % intră în țară prin Aeroportul Internațional Chișinău.

În topul primelor 10 țări care generează turiști pentru Republica Moldova după frecventarea structurilor de primire turistică în anul 2014, sunt: România, Ucraina, Rusia, SUA, Italia, Germania, Turcia, Marea Britanie, Polonia și Franța.¹²

Cele mai solicitate destinații turistice sînt monumentele culturale, cramele, mănăstirile, cetățile, rezervațiile naturale și pensiunile rurale, care formează oferta generală pentru turismul intern și receptor. La momentul actual preponderent sunt promovate 20 rute turistice naționale și 7 rute ale vinului. Totodată, turismul intern și receptor este încă destul de slab dezvoltat.

Conform datelor Agenției Turismului, la începutul lunii iulie 2015 își desfășurau activitatea 414 agenții de turism și turoperatori. Din numărul total 366 (81%) activau în Chișinău, 25 (6%) – în RD Nord (18 – în Bălți), 13 (3%) – în RD Centru, 7 – în RD Sud și 3 – în UTA Găgăuzia. În 15 raioane (Basarabeasca, Briceni, Criuleni, Dondușeni, Dubăsari, Fălești, Florești, Glodeni, Leova, Nisporeni, Sîngerei, Șoldănești, Ștefan Vodă, Taraclia și Telenești) nu activează nici o agenție de turism.

La finele anului 2014 își desfășurau activitatea 275 structuri de primire turistică cu funcțiuni de cazare și servire a mesei. Din numărul total, 45% sunt amplasate în Chișinău, 18% – în Regiunea de Dezvoltare Nord, 24% - în Regiunea de Dezvoltare Centru, 8,7% - în Regiunea de Dezvoltare Sud și 4,3% – în UTA Găgăuzia. În raioanele Basarabeasca, Cantemir și Strășeni nu există nici o unitate de cazare. Pensiuni turistice activează doar în 7 raioane din 32, ceea ce reprezintă mai puțin de un sfert din

¹¹Conform datelor furnizate de Poliția de Frontieră, 2014

¹²Conform datelor Biroului Național de Statistică

total. Această situație însă nu este favorabilă pentru deservirea în afara capitalei republicii a fluxului existent de turiști.

1.5.3 Agricultură.

În anul 2013 valoarea producției agricole a fost de 23,8 mld lei, ceea ce a reprezentat cca 12,3% din valoarea totală a producției, și o valoare adăugată brută de cca 12,3 mld lei, sau 14,7% din VAB totală, înregistrând o tendință de creștere în ultimii 6 ani (8,8% în 2009). Veniturile din activitățile agricole sunt scăzute chiar dacă este înregistrată o dinamică pozitivă pentru ultimii ani.

Deja în anul 2014, producția agricolă în toate categoriile de gospodării a constituit circa 27,1 mld lei, fiind în creștere cu cca 8,6% (în prețuri comparabile) față de anul precedent, iar dinamica favorabilă a fost determinată preponderent de creșterea producției vegetale (+10,8%), care în anul 2014 a reprezentat cca 64% din producția agricolă totală, producției vegetale revenindu-i cca 35% din producția agricolă totală (+4,1% față de 2013). După cum se constată din analizele retrospective, agricultura republicii s-a profilat pe producția de cereale și leguminoase, care au impulsionat majorarea producției agricole globale cu un ritm mediu de cca 2,8% (2010-2014), ceea ce reprezintă cca ¼ din dinamica generală a producției agricole. În același timp, producția agricolă a Republicii Moldova este dependentă în întregime de importul de produse de uz fitosanitar și fertilizanți, semințe și combustibil, ceea ce are un impact negativ asupra competitivității produselor agro - alimentare moldovenești.

În profil regional regiunea de dezvoltare Nord înregistrează cele mai mari venituri din vânzări din domeniul agricol cu 3557,71 mil lei. În același timp, atât ponderea veniturilor cât și productivitatea acestui sector rămâne minoră, reprezentând 3,8 % din volumul total al vânzărilor, în condițiile în care 30 % din populația ocupată activează în domeniul agricol.

1.6 Planificare spațială și teritorială

Acțiunile de amenajare a teritoriului care se desfășoară sau ar trebui să se desfășoare în Republica Moldova au ca scop armonizarea politicilor economice, tehnologice, sociale și culturale ale societății la nivel teritorial. Cadrul de reglementare al acestui proces implică reguli și legi care contribuie la salvagardarea patrimoniului natural și cultural al Republicii Moldova, toate prin prisma conceptului de dezvoltare durabilă. Unul din aspectele importante scos în evidență, urmare a evaluării gradului de corelare a politicilor de dezvoltare la nivel de teritoriu atestă prezența necoordonării între aceste politici și planificarea spațială. Necesitatea corelării acestor două elemente rezultă din faptul că procesul general de dezvoltare are nevoie de a integra metodele de planificare cu elementele teritoriale.

Elementul principal al planificării spațiale este teritoriul, definit ca un spațiu delimitat cu structura lui fizică, cu varietatea capitalului, potențialului, avantajele și, în același timp cu handicapurile sale. Prin planificare spațială se are în vedere totalitatea acțiunilor instituțiilor specializate care vizează organizarea optimă a unui teritoriu prin prisma structurii sale fizice (utilizarea terenurilor, comunicații, utilități etc.). Aplicarea planificării spațiale presupune organizarea fizică a spațiului conform unei concepții directe, pentru a oferi locuitorilor acestui spațiu a unui cadru și o calitate a vieții care să le asigure dezvoltarea personalității sale. Deducem astfel, că planificarea spațială este un proces de organizare și remodelare complex și continuu a structurilor teritoriale și a localităților, în scopul asigurării unui cadru optim necesar desfășurării activităților umane și ridicării permanente a

standardului de viață. Rolul planificării spațiale în asigurarea unei dezvoltări echilibrate în regiunile de dezvoltare ale RM este unul crucial întrucât ar asigura coordonarea activităților în ceea ce privește atât direcționarea și amplasarea proiectelor investiționale dar și a elementelor de infrastructură prin folosirea rațională a potențialului teritorial și sporirea coeziunii economice, sociale, teritoriale, precum și competitivitatea economică a teritoriului.

Toate acțiunile de planificare a activităților de dezvoltare la nivel supra-urban, dar în același timp sub-național ar trebui să fie "legate" de un teritoriu concret, și corelate cu potențialul existent pe acest teritoriu. Această relație impune necesitatea prezenței planificării spațiale în politicile de dezvoltare regională. Relația acestor două elemente a procesului general de dezvoltare ar trebui să fie realizat printr-un spectru larg de documente. Practica internațională, dar și legislația națională, stabilesc că aceste documente ar trebuie să fie: Planul de Amenajare a Teritoriului Național, planurile regionale de amenajare a teritoriului, planurile de amenajare a teritoriului raional sau planurile locale de amenajare a teritoriului.

În prezent, atât PATN, cât și celelalte planuri (cu mici excepții), practic nu există. La momentul actual există un draft al Planului de Amenajare a Teritoriului Național elaborat în anii 2010-2012 care necesită să fie actualizat sau elaborat din nou. Din cele 6 regiuni de dezvoltare este elaborat doar Planul de Amenajare a Teritoriului mun. Chișinău. Și acest document însă, fiind aprobat în 2007 necesită să fie actualizat. Celelalte regiuni de dezvoltare nu dispun de un astfel de document. Procedurile privind elaborarea Planurilor *regionale* de amenajare a teritoriului n-au fost inițiate și promovate pentru elaborare și aprobare. Proiectele cu aplicarea teritorială și urbanistică, realizate prin instituțiile de dezvoltare sunt lipsite de documente legale de planificare a teritoriului.

La nivel *raional* și *local*, au fost elaborate o serie de documente de planificare. La nivel local aproximativ 33% din localitățile urbane și 1% din localitățile rurale dispun de planuri urbanistice. În același timp, o mare parte a documentației este învechită și mai mult decât atât, aceste documente au fost elaborate fragmentat, nefiind corelate planurile raionale și respectiv planul național.

Lipsa coerenței în procesul de elaborare a documentelor de planificare spațială și lipsa coordonării între aceste documente creează o inconsecvență totală la nivel de amplasare și acces echilibrat la infrastructura tehnico-edilitară (rețeaua de drumuri, sisteme de apă și canalizare, sistemul de gestionare a deșeurilor solide, etc.) dar și în amplasarea teritorială a proiectelor investiționale. În acest fel, politicile de dezvoltare regională riscă să nu fie suficient de mult legate de teritoriu și de potențialul existent în teritoriu. Excluderea elementului teritorial din procesul de planificare a dezvoltării, face ca procesul de dezvoltare să fie unul trunchiat, iar procesul de implementare a strategiilor elaborate să fie unul cu handicap.

Abordarea dezvoltării de ansamblu a țării, fără a lua în calcul elementul teritorial, nu mai corespunde complexității proceselor de dezvoltare contemporane. În contextul dezvoltării regionale, planificarea spațială are drept scop identificarea și delimitarea zonelor defavorizate care să stea la baza definirii programelor și prioritizarea alocării financiare. Prin planificare spațială se determină de asemenea, viziunea asupra dezvoltării policentrice și relația oraș/sat. Tot planificarea spațială trebuie să ofere soluțiile pentru crearea carcasi de localități, să definească criteriile de clasificare a localităților, să determine elementele disparităților de dezvoltare și să ofere concepte și argumentări la amplasarea

teritorială a acestor elemente. Lipsa elementului de planificare spațială în politicile de dezvoltare pe termen mediu și lung duce la lipsa de fundament teritorial a deciziilor de dezvoltare.

În acest sens, în Republica Moldova, se impune de urgență de a reveni la finalizarea și aprobarea PATN, elaborarea și aprobarea planurilor de amenajare a teritoriului regiunilor, planurilor de amenajare a teritoriului raioanelor și planurilor locale de amenajare a teritoriului; ajustarea legislației și stabilirea ierarhiei, coerenței, și necesității corelării strategiilor, programelor și planurilor de dezvoltare cu elementele teritoriale, pentru a asigura un proces de dezvoltare durabilă, coerentă și de coeziune.

DRAFT

2 Analiza SWOT

Capitolul dat include o analiză a politicii de dezvoltare regională în termeni ai părților forte și slabe care influențează implementarea, oportunitățile contextuale existente și riscurile posibile. Analiza SWOT cuprinde sumarul concluziilor analizei situației existente precum și constatări asupra cadrului de implementare a politicii de dezvoltare regională.

Părțile forte	Părțile slabe
• Existența cadrului legal și normativ al politicii de dezvoltare regională • Cadrul instituțional funcțional (CNCDR, MDRC, CRD, ADR) • Existența surselor de finanțare a politicii de dezvoltare regională (FNDR, Donatori și Parteneri de dezvoltare) • Existența Programelor regionale sectoriale în 4 domenii importante pentru Dezvoltarea Regională • Disponibilitatea instituțiilor naționale pentru implicarea în implementarea politicii de dezvoltare regională. • Cooperarea între regiunile de dezvoltare (Nord, Centru, Sud)	• Caracter sectorial al politicii de dezvoltare regională și coordonare interministerială insuficientă • Lipsa sinergiei între documentele de planificare la diferite niveluri administrative și de politici sectoriale • Mijloacele financiare insuficiente pentru acoperirea necesităților de dezvoltare atât locale cât și regionale • Sistem slab de evaluare a dezvoltării regionale – inclusiv lipsuri în domeniul indicatorilor regionali de monitorizare a dezvoltării • Lipsa definirii unor concepte precum disparități inter-regionale, dezvoltare echilibrată, pol de creștere, sistem de indicatori NUTS, etc. • Capacitate instituțională slabă a CNCDR de coordonare intersectorială, caracter formal al CRD și statut incert al ADR-ilor • Politica dezvoltării regionale este în continuare limitată la teritoriul a trei regiuni • Acces limitat la infrastructura de utilități publice, servicii publice regionale • Proiectele de dezvoltare regională realizate sunt locale și nu sunt corelate la scara necesităților regionale Sinergia utilizării resurselor diferitor fonduri și resurse nu este corelată
Oportunități	Pericole
• Semnarea Acordului de asociere cu UE • Liberalizarea comerțului cu UE • Prioritățile politicii UE (inclusiv legate de construirea competitivității regionale)	• Situație politică instabilă • Instabilitate financiară • Fragmentare excesivă a structurii administrativ – teritoriale

- Implementarea mecanismului de cooperare intercomunitară
- Asistența tehnică și transferul de cunoștințe a partenerilor de dezvoltare
- Existența fondurilor disponibile pentru susținerea implementării proiectelor de DR
- Existența programelor de cooperare transfrontalieră
- Infrastructura de suport a afacerilor dezvoltată (Parcuri industriale, Incubatoare de Afaceri, Zone Economice Libere ș.a.)
- Patrimoniu cultural și resurse naturale disponibile

- Delimitare incertă și incompletă a competențelor între diferite niveluri de administrare
- Stagnare a realizării reformelor, inclusiv: descentralizarea administrativă și de organizare administrativ-teritorială
- Abordare segmentată a domeniilor de intervenție a politicii de dezvoltare regională
- Migrația continuă a populației economic active
- Implicarea limitată a sectorului privat și asociativ în procesul de DR
- Capacități limitate al sectorului privat de a realiza proiecte de dezvoltare regională

DRAFT

2.5 Definirea problemelor de implementare a politicii de dezvoltare regională

Analiza contextului implementării politicii de dezvoltare regională, a rezultatelor diagnosticului situației curente de dezvoltare socio-economică dar și a rezultatelor evaluării implementării SNDR în perioada 2010-2015, constată existența unui spectru larg de probleme care pot fi convențional clasificate în câteva categorii.

Prima categorie de probleme rezultă din **deficiențele intercorelării documentelor strategice de politici ale cadrului legal și a celui instituțional**, care conferă procesului de implementare a dezvoltării regionale un caracter îngust sectorial, diferit de abordările moderne și tendințele europene în acest domeniu. Pe această dimensiune, constatăm:

- Deși începînd cu anul 2006, în Republica Moldova au fost aprobate documentele de politici și cadrul legal necesar dezvoltării regionale, pînă în prezent lipsește o viziune comprehensivă și coordonată a procesului de dezvoltare regională.
- Pînă în prezent, politica de dezvoltare regională nu este percepută ca o politică de coeziune socială, economică și teritorială precum e stabilit de Politica de Coeziune a Uniunii Europene¹³.
- Dezvoltarea regională este percepută ca un domeniu sectorial, preocupat de realizarea unor proiecte de infrastructură sau de dezvoltare a serviciilor și nu este înțeleasă drept o politică interministerială;
- Deși prioritățile politicii de dezvoltare regională au tangență cu prevederile mai multor documente strategice naționale: Strategia Națională de Descentralizare, Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020, etc. coordonarea și sinergia cu acestea și alte politici tangențiale nu este asigurată în volum deplin.
- Cadrul legislativ în vigoare, în mare parte, corespunde normelor europene și a permis inițierea implementării politicii de dezvoltare regională. În același timp, la etapa actuală, prevederile cadrului legal urmează a fi ajustate la prevederile acquis-ului comunitar pentru a oferi un impuls nou procesului de dezvoltare regională.
- La nivel instituțional, nu sunt valorificate pe deplin competențele CNCDR și CRD pentru implementarea SNDR/SDR. Legislația ar trebui să prevadă un statut mai precis al ADR-ilor.
- Administrațiile publice locale din Republica Moldova sunt foarte fragmentate, subfinanțate și cu o slabă capacitate instituțională de a organiza și presta servicii publice din propria competență. Dimensiunile mici ale localităților, combinate cu potențialul economic scăzut, afectează negativ capacitatea administrativă a autorităților locale de a-și îndeplini funcțiile lor.
- Procesul de implementare a proiectelor de dezvoltare regională se cramponează și de capacitatea scăzută a APL de a coordona efectiv și a gestiona eficient proiecte. În aceste condiții, rolul de coordonator se transferă ADR-ilor care sunt preocupate atît de implementarea, coordonarea, monitorizarea dar și de controlul realizării proiectelor.
- Alocarea anuală a doar 1% din veniturile bugetului de stat, este o sumă infirmă pentru realizarea unui proces amplu de dezvoltare regională. În același timp, există un șir de alte fonduri naționale,

¹³REGULAMENTUL (UE, EURATOM) NR. 1311/2013 AL CONSILIULUI din 2 decembrie 2013 de stabilire a cadrului financiar multiannual pentru perioada 2014 – 2020 și REGULAMENTUL (UE) NR. 1300/2013 AL PARLAMENTULUI EUROPEAN SI AL CONSILIULUI din 17 decembrie 2013 privind Fondul de coeziune și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1084/2006, publicate în Jurnalul Oficial al UE pe 20.12.2013.

Fondul Ecologic Național, Fondul Rutier, Fondul de Investiții Sociale, Fondul de Eficiență Energetică, care finanțează proiecte pe paliere tangențiale procesului de dezvoltare regională, însă o sinergie între/ a acestor fonduri nu este asigurată.

A doua categorie de probleme se rezumă la faptul că în pofida realizării politicii de dezvoltare regională de mai bine de cinci ani, **obiectivele generale privind diminuarea disparităților intra și inter regionale și dezvoltarea echilibrată a teritoriului rămân a fi nerealizate.**

- Până în prezent nu au fost create premisele necesare care ar asigura definirea la nivel conceptual și legal a definițiilor ”disparități intra-regionale”, ”disparități inter-regionale” și ”dezvoltare echilibrată”. Aceste impedimente fiind create de lipsa unui sistem statistic regional bine dezvoltat.
- La nivel național asistăm în continuare la existența unei discrepante majore pe indicatorii de dezvoltare socio-economică ai mun. Chișinău și a celorlalte regiuni. Decalajele de dezvoltare dintre mediul urban și rural din cadrul regiunilor de dezvoltare sunt în creștere. Regiunea de Dezvoltare Sud, se află în proces de evoluție față de RDN și RDC pe indicatorii de dezvoltare socio-economică și de infrastructură.
- Există necesitatea ajustării prevederilor legislative existente cu prevederile Regulamentului CE privind NUTS în vederea organizării teritoriale a Republicii Moldova.
- Lipsa unei viziuni strategice în vederea asigurării dezvoltării teritoriale și spațiale a RM. Până în prezent nu a fost aprobat Planul de Amenajare a Teritoriului Național, Planurile de amenajare a teritoriilor Regiunilor. Planurile de amenajare raionale și locale lipsesc practic în majoritatea autorităților publice locale. În acest sens, dezvoltarea regională este dezorientată în asigurarea unui echilibru teritorial al dezvoltării infrastructurii de utilități și servicii. Lipsa unei imagini clare referitor la ce fel de infrastructură de utilități și servicii există în teritoriu și cum ea este distribuită echilibrat în teritoriu, conferă procesului de dezvoltare regională un caracter haotic de dezvoltare a teritoriului.
- Realizarea politicii de dezvoltare regională are loc prin proiecte finanțate preponderent din FNDR. Proiectele de dezvoltare regională implementate până în prezent au vizat, cu mici excepții, în mod prioritar, dezvoltarea unor obiecte de infrastructură de utilități (apă, canalizare, drumuri) și servicii locale (salubritate, aprovizionare cu apă potabilă, etc.). La nivelul regiunilor de dezvoltare nu sunt identificate și nu au fost realizate proiecte de dezvoltare a infrastructurii de utilități regionale.
- Lipsa unui cadru de reglementare privitor la conceptul de regionalizare a serviciilor și clusterizare a serviciilor nu a creat premisele necesare cu privire la creșterea numărului de inițiative în acest sens. Așa cum atestă evaluarea implementării proiectelor realizate cu suportul FNDR¹⁴, serviciile publice create/dezvoltate au avut mai mult caracter local, decât regional, iar aceasta nu contribuie la diminuarea disparităților de dezvoltare, și nu asigură serviciilor eficiență economică, economii de scară, externalizare de servicii. Per ansamblu, servicii publice primordiale (apă, canalizare, salubritate, sănătate, etc.) sunt încă insuficiente și amplasate disproporționat pe teritoriul regiunilor.

¹⁴Evaluarea intermediară a implementării SNDR 2010-2012, 2013-2015, MSPL, 2015.

A treia categorie de probleme atestă **insuficiența premiselor pentru asigurarea unei dezvoltări economice durabile a regiunilor**. Existența unor premise clare de dezvoltare economică ar permite creșterea, în primul rând a PIB-ului regional, care la momentul dat încă nu e stabilit clar, veniturilor locale, atragerea investițiilor, crearea întreprinderilor mici și mijlocii, locurilor de muncă la nivel de regiuni, ceea ce ar condiționa creșterea competitivității regiunilor de dezvoltare și respectiv a atractivității pentru noi investiții publice și private.

Deocamdată situația existentă atestă că:

- Mai mult de 2/3 dintre întreprinderi își au sediul în mun. Chișinău, realizând aproape 3/4 din veniturile din vânzări (cca 73,3%), în timp ce cotele medii ale acestor indicatori în celelalte trei regiuni de abia dacă ajung la o pondere de 5-10%.
- Investițiile publice și private au o reprezentare disproporționată în teritoriu, cu diferențe semnificative în profil teritorial. Așa cum atestă analiza socio-economică a situației existente, de regulă, investițiile se realizează în mun. Chișinău și în localitățile urbane mari, diferențele fiind de circa 7 ori. Investițiile în localitățile rurale practic nu se realizează sau sunt infim de mici în comparație cu localitățile urbane. Decalaje pe acest indicator se atestă și între regiunile de dezvoltare. Acest fapt, atestă absenta unei orientări strategice coerente a investițiilor la nivel de țară.
- Regiunile de dezvoltare și teritoriul național per ansamblu are o acoperire suficientă cu infrastructură de afaceri. Doar că aceste structuri instituționale existente și serviciile prestate de către ele se referă doar la acordarea unor facilități logistice fără a fi prestate și servicii de suport.
- Fragmentarea teritorială excesivă, condiționează existența la nivel național, local și regional a unor resurse și capacități de potențial de dezvoltare mici și venituri bugetare mici și fără prea multe perspective de creștere din cauza situației economice, capacităților instituționale slabe, mediului investițional neatractiv, lipsei de cunoștințe și experiență în atragerea de investiții.
- Fondurile externe existente (programele UE de cooperare transfrontalieră de exemplu), sau cele acordate prin diferite alte programe de donatorii internaționali, care sunt comparabile cu resursele din FNDR, sunt utilizate ne-coordonat pentru diferite tipuri de proiecte locale. În acest mod este ratată oportunitatea de a sinergiza resursele și de a asigura efect de ”plus valoare” a proiectelor de dezvoltare.

Sintetizând toate cele menționate anterior, se constată că problema principală a domeniului de dezvoltare regională este faptul că politicile de dezvoltare regională nu asigură dezvoltarea echilibrată și durabilă a regiunilor de dezvoltare și contribuie nesemnificativ la creșterea bunăstării populației. Politica de dezvoltare regională actuală nu asigură premise solide și durabile pentru promovarea/asigurarea coeziunii teritoriale, sociale și economice a regiunilor de dezvoltare și nici la nivel național.

Prezenta Strategie tinde să modifice situația existentă prin asigurarea creării premiselor dar și a bazei conceptuale necesare pentru ca politica de dezvoltare regională pentru perioada 2016-2020 să întrunească criteriile corespunzătoare și să se transforme într-o politică intersectorială conformă politicilor și principiilor europene în domeniu. În acest sens se consideră oportună orientarea eforturilor tuturor factorilor implicați în proces de a-și direcționa eforturile și resursele necesare pentru realizarea obiectivului general și obiectivelor specifice prevăzute în prezenta Strategie.

3 Obiectivul general și obiectivele specifice

În contextul acestei Strategii de dezvoltare regională, atingerea obiectivelor propuse este condiționată de următoarele **premise/precondiții**:

- Prezenta Politică de dezvoltare regională în Republica Moldova ține cont de prevederile **Politicii de Coeziune al UE**, precum și cele ale **Acordului de Asociere UE și Planul de Acțiuni** al acestuia. În același timp, Republica Moldova nu este la momentul dat stat membru al Uniunii Europene și nu are acces la fondurile structurale ale UE. Din aceste considerente, implementarea Strategiei naționale de dezvoltare regională (SNDR) 2016-2020 depinde semnificativ de contextul și posibilitățile existente de dezvoltare a țării, precum și de fondurile disponibile/accesibile. Cu toate acestea, concordanța cu standardele UE și aspirațiile de asigurare a unei coeziuni economice, sociale și teritoriale - trei dimensiuni esențiale întru asigurarea unei dezvoltări regionale durabile – vor sta la baza promovării și implementării acestei strategii.
- Reieșind din faptul că obiectivele SNDR 2013-2015 nu au putut fi atinse integral în această perioadă, SNDR 2016-2020 nu prezintă o nouă paradigmă a dezvoltării regionale în Republica Moldova, însă pledează pentru o **continuitate în promovarea paradigmei de dezvoltare regională** existente, accentul fiind plasat pe eficientizarea și asigurarea durabilității eforturilor depuse și a mecanismelor create.
- Strategiile de dezvoltare regională (SDR) la nivel de regiuni **vor fi ajustate din perspectiva conceptuală și a cadrului temporal la SNDR 2016-2020**, cu flexibilitatea de includere a unor aspecte sau priorități de dezvoltare specifice pentru regiunea respectivă. În acest sens, SNDR 2016-2020 trasează liniile directoare de dezvoltare regională la nivel de țară, iar SDR-le vor transpune acestea la nivel regional, oferind pârgھیile necesare care să asigure realizarea obiectivului general al Strategiei, însă prin prisma valorificării potențialului și specificului regiunii.
- În acest context, dezvoltarea regională în sine nu presupune un domeniu aparte, ci mai degrabă un efort conjugat de integrare și sinergizare a politicilor sectoriale, necesitatea unei planificării **integrate** atât la nivel regional cât și la nivel național fiind emergentă. **Caracterul multisectorial** al SNDR 2016-2020 impune integrarea priorităților și tendințelor sectoriale în politica de dezvoltare regională în vederea asigurării unui cadru coerent de dezvoltare durabilă a regiunilor.
- Implementarea eficientă a acestei Strategii implică asigurarea unei **coordonării (multisectoriale) eficiente** de către Consiliul național de coordonare al dezvoltării regionale (CNCDR), cu suportul MDRC, **la nivel inter-ministerial**. În același timp, se va ține cont de mandatul ministerelor de resort în promovarea politicilor sectoriale, nefiind substituit rolul și responsabilitățile acestora, ci valorificând potențialul ministerelor și al instituțiilor participante atât la nivel național, cât și cel regional. Aceasta se va asigura prin sinergizarea intervențiilor, eforturilor, competențelor instituțiilor participante, precum și sinergizarea fondurilor în gestiune și perfecționarea mecanismului de atragere a investițiilor și de finanțare multisectorială al implementării Strategiei.
- La nivel regional, Consiliile regionale pentru dezvoltare și Agențiile de dezvoltare regională sunt pilonii principali care asigură **planificarea multisectorială și coordonarea eficientă a implementării SNDR și SDR 2016-2020 la nivel de regiuni**, inclusiv implementarea investițiilor și proiectelor de anvergură regională. Acest aspect impune, pe de o parte, extinderea (revizuirea)

mandatului și consolidarea continuă a capacităților CRD, ADR în domeniul coordonării multisectoriale, precum și consolidarea capacităților APL în domeniul gestionării eficiente a proiectelor de anvergură regională. Pe de altă parte, acesta necesită o deschidere a ministerelor și a instituțiilor participante la implementarea acestei Strategii și/sau a celor sectoriale în profil teritorial și asigurarea coordonării planificării și implementării intervențiilor sectoriale de către ministerele și instituțiile aferente la nivel de regiuni cu CRD și ADR.

În definirea viziunii strategice pentru perioada 2016-2020 au fost luate în calcul constatările și tendințele expuse în analiza socio-economică a regiunilor de dezvoltare, contextul regional internațional existent și previziunile de dezvoltare ulterioare. Un alt aspect care a fost luat în considerare la elaborarea SNDR sunt rezultatele evaluării intermediare ale implementării SNDR 2010-2012 și SNDR 2013-2015 și măsura în care au fost atinse obiectivele propuse incluse în aceste documente strategice.

Etapele anterioare în implementarea politicii de DR au fost în mare parte focusate pe constituirea cadrului de funcționare dar și crearea pârghiilor necesare unei abordări intersectoriale. Complexitatea acestui proces, dar și perioada relativ scurtă au subliniat necesitatea eficientizării procesului și consolidării unor aspecte ce țin de cadrul instituțional și normativ. În același timp orientarea strategică a documentelor de politici anterioare a avut la bază prevederile Legii nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova și anume - dezvoltarea echilibrată și durabilă în toate regiunile de dezvoltare. Precum a fost menționat mai sus, întrucât obiectivul nu a fost atins integral, procesul dat presupune un exercițiu de lungă durată care va fi continuat și prin prezenta strategie.

În acest context și reieșind din angajamentul de a asigura continuitatea paradigmei prin valorificarea potențialului social, economic și teritorial la nivel național și regional **Obiectivul general** al SNDR 2016-2020 este:

Dezvoltarea echilibrată și durabilă asigurată în toate regiunile de dezvoltare ale Republicii Moldova

Obiectivul general va fi atins prin măsuri structurate sub **3 Obiective Specifice**.

- 1. Accesul asigurat la servicii și utilități publice calitative**
- 2. Creștere economică sustenabilă în regiuni**
- 3. Guvernanță îmbunătățită în domeniul dezvoltării regionale**

Prezenta Strategie își propune cumularea eforturilor întru atingerea următorului **Impact scontat**:

- Nivelul de trai al populației din regiuni este îmbunătățit.
- Disparitățile regionale sunt diminuate.
- Coeziunea teritorială este asigurată.
- Procesul migrațional din regiuni este diminuat

Progresul de realizare a obiectivului general al SNDR va cuantifica prin estimarea următorilor indicatori:

- ✓ PIB – ul regional
- ✓ Nivelul de sărăcie în regiuni

- ✓ Indicele de disparitate
- ✓ Nivelul emisiilor de gaze cu efect de seră .

Obiectivul Specific 1

Acces asigurat la servicii și utilități publice calitative

Contribuie la dezvoltarea infrastructurii de importanță regională și locală întru sporirea coeziunii teritoriale și diminuarea disparităților intra și inter regionale. În același timp datorită importanței infrastructurii vizate pentru beneficiarii finali, obiectivul dat a fost ajustat spre asigurarea coeziunii sociale a regiunilor. Obiectivul dat include și măsuri care vizează eficientizarea modului de organizare a serviciilor publice în particular a clusterizării serviciilor de MDS și AAC. Deși această practică s-a dovedit a fi eficientă în localitățile pilot în care funcționează întreprinderi intercomunitare în Moldova sunt necesare intervenții atât în privința consolidării clusterelor dar și sporirii gradului de conștientizare a APL-urilor și a populației.

Rezultate scontate :

- Serviciile publice de MDS, AAC și DRL și EE în clădiri publice în localitățile selectate din regiuni sunt eficientizate.
- Populația din regiuni beneficiază de serviciile publice de MDS, AAC și DRL și EE în clădiri publice calitative.
- Cooperarea intercomunitară în prestarea serviciilor publice de MDS și AAC în localitățile selectate este îmbunătățită.

Progresul către acest obiectiv strategic va fi obținut prin orientarea măsurilor către acțiuni ce vizează extinderea infrastructurii de importanță regională și locală.

Măsura 1.1 Dezvoltarea infrastructurii de importanță regională și locală

Implică lucrări de extindere și consolidare a serviciilor MDS, AAC și DRL și EE în clădiri publice orientate atât spre dezvoltarea infrastructurii fizice cât și a infrastructurii sociale de importanță regională și locală.

- 1.1.1 Dezvoltarea infrastructurii fizice în localitățile și regiunile defavorizate conform Programelor Regionale Sectoriale
- 1.1.2 Dezvoltarea infrastructurii sociale de importanță regională și locală

Măsura 1.2 Regionalizarea serviciilor publice în domeniul MDS și AAC

Implica acțiuni orientate spre eficientizarea serviciilor publice prin implementarea mecanismelor de cooperare inter comunitare în domeniul MDS și AAC. Întrucât mecanismul dat funcționează în prezent doar în localități pilot, măsura dată include acțiuni menite să promoveze conceptul și să sensibilizeze comunitățile asupra beneficiilor implementării unui astfel de mecanism.

- 1.2.1 Extinderea procesului de regionalizarea serviciilor publice (cooperare inter comunitară) în domeniul MDS și AAC.
- 1.2.2 Sensibilizarea comunităților asupra cooperării intercomunitare.

Obiectivul Specific 2

Creștere economică sustenabilă asigurată în regiuni

Asigură dezvoltarea echilibrată a regiunilor și contribuie la valorificarea potențialului social, economic și de mediu. Caracterul convergent al acestui obiectiv este reflectat prin măsurile care vizează aspectul inovativ și adaptabilitatea economică. Obiectivul dat conține un set de măsuri cu un caracter complex, menite să asigure premisele de ordin economic pentru o dezvoltare durabilă în regiuni care nu pot fi atinse decât prin cooptarea în acest proces a ministerelor partenere în a căror competențe intră dezvoltarea economică. MDRC își propune să asigure sinergia proiectelor prin crearea unei platforme de comunicare întru monitorizarea și coordonarea proiectelor implementate în regiuni.

Identificarea orașelor cu potențial de creștere economică reprezintă una dintre etapele necesare pentru impulsivarea proceselor economice, optimizându-se alocarea finanțării, întrucât impactul politicii date are un efect asupra localităților din raza adiacentă dar și a regiunii. Măsurile date au la bază valorificarea potențialului social și economic și crearea unui climat favorabil pentru atragerea investițiilor, inclusiv măsuri orientate spre diversificarea serviciilor ce au ca scop susținerea afacerilor și promovarea antreprenoriatului.

Rezultate scontate:

- Potențialul economic al regiunilor este valorificat
- Atractivitatea investițională a regiunilor este sporită
- Infrastructură de afaceri este valorificată
- Potențialul turistic al regiunilor este sporit.

Progresul către acest obiectiv strategic va fi obținut prin măsuri ce largesc perspectiva de dezvoltare a sectoarelor economiei.

Măsura 2.1 Consolidarea rețelei de centre urbane

Măsura dată presupune activități menite să identifice și să consolideze rețeaua de centre urbane cu potențial crescut de dezvoltare și orientarea proiectelor investiționale către consolidarea infrastructurii acestora astfel încât să impulsioneze procesele economice în regiuni.

- 2.1.1 Identificarea în continuare a polilor urbani de creștere, inclusiv determinarea potențialului și extinderea spațială a impactului orașelor
- 2.1.2 Crearea unor mecanisme de consolidare a orașelor în funcție de polii de creștere selectate

Măsura 2.2 Dezvoltarea economiei regionale bazate pe inovare

Implică acțiuni menite să diversifice structura activității economice a regiunilor, implicând atât orientarea antreprenorilor către sectoarele producătoare ale economiei și valorificarea potențialului dar și impulsivarea utilizării metodelor inovative în activitatea antreprenorială.

- 2.2.1 Elaborarea Programului Regional Sectorial în domeniul dezvoltării economice în regiunile de dezvoltare
- 2.2.3 Sprijinirea participării IMM-urilor la diverse rețele internaționale de cooperare economică
- 2.2.2 Sprijinirea activităților de inovare și modernizare ale IMM-urilor

Măsura 2.3 Extinderea și diversificarea infrastructurii regionale și locale de afaceri

Presupune acțiuni direcționate spre asigurarea unei infrastructuri funcționale de susținere a afacerilor. În acest sens activitățile incluse în această măsură vor avea o dublă orientare –către extinderea infrastructurii fizice dar și consolidarea portofoliului de servicii prestate. Vor fi implementate activități menite să consolideze capacitățile incubatoarelor de afaceri și a parcurilor industriale în susținerea antreprenorilor.

- 2.3.1 Diversificarea gamei de servicii oferite de structurile teritoriale de suport a afacerilor
- 2.3.2 Susținerea creării, dezvoltării și funcționării parcurilor industrial, zonelor economice libere, incubatoarelor de afaceri, cluster - ilor etc.

Măsura 2.4: Dezvoltarea potențialului turistic al RD prin amenajarea destinațiilor turistice și sporirea vizibilității turistice

Implică acțiuni menite să asigure infrastructura necesară pentru a spori accesibilitatea către obiectivele turistice dar și pentru atragerea turiștilor în regiuni. Măsura cuprinde și acțiuni orientate către valorificarea potențialului turistic al regiunilor, restaurarea și amenajarea obiectivelor turistice existente și orientarea către zonele rurale.

- 2.4.1 Elaborarea Programelor Regionale Sectoriale în dezvoltarea turismului în regiunile de dezvoltare.
- 2.4.2 Consolidarea infrastructurii turistice în regiunile de dezvoltare.
- 2.4.3 Crearea centrelor regionale de informare turistică.

Obiectivul Specific 3

Guvernanță îmbunătățită în domeniul dezvoltării regionale

Presupune eficientizarea procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională.

Imperativul atingerii acestui obiectiv este reflectat atât de curențele de ordin administrativ cât și de aspecte legislative care nu au fost armonizate în conformitate cu tendințele de dezvoltare. Etapele inițiale ale dezvoltării regionale au asigurat definirea unui cadru instituțional flexibil și care poate fi ajustat în conformitate cu evoluția procesului, nefiind dependent de prevederile juridice sau constituționale rigide. Ca urmare a recomandărilor, vor fi modificate și completate atât actele legislative și normative cât și actualizarea corespunzătoare a manualelor operaționale, instrucțiunile, fișele de evaluare și alte documente ale politicii de DR. De asemenea, urmează a fi introduse modificări și specificări cu privire la funcționarea unor mecanisme precum cel al cooperării inter-comunitare și inter-regional în cadrul procesului de planificare integrată a dezvoltării regionale, luându-se în considerare principiile non-discriminatorii și de gender.

Caracterul intersectorial al politicii de dezvoltare regională și implicarea unui spectru larg al factorilor de decizie necesită atât consolidarea cooperării cât și sinergizarea eforturilor tuturor actorilor implicați în procesul de dezvoltare regională. În același timp, pentru a asigura un management eficient și a eficientiza procesul de implementare a politicii de dezvoltare regională, au fost incluse măsuri care vizează consolidarea capacității actorilor locali (ALP-urile) și regionali în gestionarea proiectelor, astfel încât să se poată realiza transferul de responsabilități într-o eficientizare a procesului de coordonare și de

responsabilizare a tuturor actorilor implicați. În aceeași timp, având în vedere implementarea reformei de descentralizare și creșterea graduală a competențelor APL-urilor, realizarea acestui obiectiv devine o necesitate în procesul de dezvoltare regională. Abilitatea autorităților publice locale de a participa efectiv la dezvoltarea și implementarea proiectelor regionale necesită creșterea autonomiei lor. Implementarea cu succes a politicii de descentralizare și autonomiei locale va asigura sporirea capacităților instituționale ale APL pentru implementarea politicilor de dezvoltare regională.

În cadrul acestui obiectiv au fost incluse și măsuri care vizează perfecționarea mecanismului de finanțare și eficientizare a procesului de alocare a resurselor financiare. În prezent, FNDR este unicul instrument care este dedicat implementării politicii de dezvoltare regională. Totuși, având în vedere caracterul multisectorial și regional al proiectelor, este vizată sinergizarea finanțărilor și din alte fonduri naționale cât și internaționale. Ca prim exercițiu în acest sens au fost elaborate Programele Regionale Sectoriale care au facilitat procesul de prioritizare și au îmbunătățit coordonarea în implementarea proiectelor regionale. Obiectivul dat își propune eficientizarea dialogului la nivel interministerial cât și cooptarea partenerilor de dezvoltare în acest proces.

Rezultate scontate :

- Aria de acoperire a politicii regionale este extinsă.
- Cooperarea interministerială eficientă este asigurată.
- Competențele și capacitățile CRD în ADR în coordonarea multisectorială și implementarea eficientă a SNDR și SDR la nivel de regiuni, sunt consolidate.
- Capacitățile APL în implementarea proiectelor regionale sunt consolidate.
- Mecanismul de finanțare a proiectelor în domeniul de dezvoltare este îmbunătățit.

Progresul către acest obiectiv specific va fi obținut prin cumularea de măsuri direcționate spre consolidarea capacităților a actorilor implicați în implementarea politicii de dezvoltare regionale precum și asigurarea premiselor necesare pentru sustenabilitatea acestora.

Măsura 3.1 Perfecționarea cadrului legal și normativ în domeniul dezvoltării regionale și aferent acestuia

Ațiunile cuprinse în această măsură presupun modificări asupra cadrului legislativ și implementarea prin ajustarea acestuia în conformitate cu prevederile Planului de Acțiuni al Acordului de Asociere. Elaborarea Planului de Amenajare a Teritoriului National este de asemenea o activitate inclusă sub această măsură și e menită să faciliteze procesul de planificare. Întrucât evoluția procesului de dezvoltare regională este strâns legat de organizarea administrativ-teritorială a țării, măsura dată își propune implementarea unui șir de acțiuni menite să sprijine și să promoveze demararea RAT.

- 3.1.1 Perfectarea cadrului legal și normativ a politicii de dezvoltare regională în conformitate cu Planul de acțiuni al Acordului de Asociere
- 3.1.2 Elaborarea Planului de Amenajare a Teritoriului National
- 3.1.3 Promovarea Reformei Administrativ - Teritoriale.

Măsura 3.2 Consolidarea cadrului instituțional și a potențialului administrativ

Implică acțiuni orientate spre armonizarea cadrului legal, a documentelor conexe dar și a capacităților instituțiilor cu privire la funcționarea mecanismului de cooperare intercomunitară dar și acțiuni menite să îmbunătățească mecanismul de finanțare. Pentru a asigura continuitatea procesului de planificare

integrată în procesul de DR urmează a fi actualizate și implementate PRS-urile, iar pentru asigurarea transferului de responsabilități către APL și pentru asigurarea durabilității proiectelor vor fi implementate activități menite să consolideze capacitățile acestora în implementarea proiectelor de DR. Continuarea procesului de incluziune teritorială urmează să fie asigurat prin instituționalizarea noilor regiuni de dezvoltare (ADR Chișinău, Găgăuzia) dar și eficientizarea instituțiilor existente.

- 3.2.1 Perfecționarea cadrului legal și normativ cu privire la regionalizarea serviciilor
- 3.2.2 Actualizarea PRS-urilor în AAC, MDS, EE și DRL.
- 3.2.3 Consolidarea capacităților actorilor la nivel local și regional în gestionarea proiectelor de dezvoltare regională.
- 3.2.4 Îmbunătățirea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională.
- 3.2.5 Instituționalizarea noilor regiuni de dezvoltare și eficientizarea lor (ADR Chișinău, Găgăuzia).

Măsura 3.3 Eficientizarea sistemului de monitorizare și evaluare a implementării SNDR

Implică o serie de acțiuni complexe menite să asigure mecanismele necesare dar și să optimizeze procesul de implementare a politicii de dezvoltare regională. Măsura cuprinde acțiuni ce implică facilitarea dialogului și cooperării instituțiilor la nivel național, regional și local. Acțiunile vor presupune și cooperarea instituțiilor atât în procesul de planificare și implementare cât și în procesul de monitorizare și evaluare, astfel avându-se în vedere și îmbunătățirea statisticii regionale.

- 3.3.1 Facilitarea dialogului și cooperării instituțiilor implicate în implementarea politicii regionale la nivel național, regional și local.
- 3.3.2 Îmbunătățirea statisticii regionale în conformitate cu NUTS și delimitarea responsabilităților cu privire la colectarea și analiza datelor la nivel regional.
- 3.3.3 Perfecționarea mecanismului de monitorizare și evaluare a implementării SNDR și SDR.

Realizarea obiectivelor specifice se bazează pe utilizarea unor mecanisme clar definite, implementarea cărora se reflectă și este prezentă în următoarele documente: Planul de acțiuni privind realizarea SNDR, Documentul Unic de Program, Planurile Operaționale Regionale

Riscuri evaluate în contextul realizării obiectivului general și a celor specifice

Riscul	Gradul	Probabilitatea de apariție
<i>Politic</i>		
Mediu politic nesigur și volatil	Mediu	Medie
Lipsa voinței politice de a implementa reformele (RAT/Descentralizare)	Mare	Mare
Imposibilitatea demarării procesului de dezvoltare regională în Transnistria	Mediu	Mare
Gradul sporit al corupției ar putea submina implementarea politicii	Mare	Mediu
<i>Economic</i>		
Criza economică poate afecta implementarea eficientă a politicii de dezvoltare regională și a proiectelor aferente	Mare	Foarte mare
Migrația continuă a populației economic active	Mediu	Mare
<i>Operațional</i>		
Capacități limitate ale Guvernării de a realiza oportunități și conform așteptărilor consecutivitatea reformelor	Mediu	Scăzut
Lipsa capacităților și a încrederii la nivel local de a dezvolta parteneriate.	Mediu	Foarte mare
Capacități limitate ale APL de a administra proiecte de anvergură	Mediu	Mediu
Cooperarea interministerială insuficientă	Mediu	Scăzut
<i>De Mediu</i>		
Schimbarea climei și calamități naturale	Mare	Mediu

4 Cadrul instituțional, etapele de implementare

Implementarea SNDR 2016-2020 va fi un proces etapizat divizat convențional în două etape:

- Etapa 1. Etapă tranzitorie spre o nouă paradigmă a dezvoltării regionale, cu un cadru temporar estimativ de 3 ani, din 2016-2018.
- Etapa 2. Realizarea politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova este un proces intersectorial integrat și unitar de planificare, gestionare și coordonare. Perioada de implementare a acestei etape va fi 2018-2020.

Prima etapă de implementare a SNDR va urma în mare parte modalitatea de realizare a politicii de dezvoltare regională conform abordării actuale. În cadrul acestei etape va fi anunțat un Apel de propuneri de proiecte în bază căruia va fi elaborat, aprobat și pus în aplicare DUP 2016-2018.

Condițiile Apelului de propuneri de proiecte va stipula necesitatea înaintării unor proiecte cuprinse de: 1. Creșterea accesului la servicii și utilități publice îmbunătățite și regionalizarea lor și 2. Stimularea creșterii economice sustenabile în regiuni.

O componentă importantă a acestei etape va fi realizarea de către MDRC, cu suportul partenerilor externi de dezvoltare, a activităților planificate conform Obiectivului 3. „Guvernanță îmbunătățită în domeniul dezvoltării regionale”. Pentru realizarea acestui Obiectiv urmează să fie realizate activități de modificare și perfecționare a cadrului legal și procedurilor instituționale încât se să asigure toate condițiile necesare pentru a trece la o nouă paradigmă a dezvoltării regionale în Republica Moldova. În mod practic aceasta va presupune: (i) perfectarea cadrului legal și normativ a politicii de dezvoltare regională, definirea termenilor menționați anterior și clarificarea competențelor și atribuțiilor cadrului instituțional; (ii) perfecționarea cadrului legal și normativ cu privire la regionalizarea serviciilor, (iii) consolidarea capacităților actorilor la nivel local și regional în gestionarea proiectelor; (iv) elaborarea și aprobarea reglementărilor legale necesare pentru consolidarea dialogului interinstituțional și a cooperării instituțiilor implicate în implementarea politicii regionale la nivel național, regional și local.

În Etapa a doua urmează a fi puse în aplicare măsurile și activitățile pentru toate obiectivele specifice în baza noii paradigme a dezvoltării regionale. Va fi anunțat un nou Apel de propuneri de proiecte pentru elaborarea DUP. Propunerile de proiecte se vor încadra în măsurile și activitățile propuse pe obiectivul general și cele specifice. În această etapă, va crește semnificativ rolul de coordonare al CNCDR, care urmează conform noii abordări să asigure caracterul intersectorial integrat al proiectelor de dezvoltare, finanțarea integrată a proiectelor din diferite surse, planificarea implementării lor și gestionarea în comun a proiectelor de către diferite structuri și instituții.

În dependență de etapele planificate de realizare, **cadrul instituțional al implementării SNDR 2016-2020** va cuprinde un spectru larg de instituții și parteneri amplasați la diferite nivele de administrare.

În cadrul primei etape de implementare a SNDR, cadrul instituțional va păstra, în principiu, configurația actuală stabilită de cadrul legal normativ, și va fi constituit din instituții amplasate la nivel central, regional și local.

La nivel central, CNCDR va asigura în continuare, coordonarea implementării politicii de dezvoltare regională și a SNDR. Structura instituțională a CNCDR nu va suferi modificări. La nivel de

competență, CNCDR va asigura în continuare competența generală privind aprobarea, promovarea și coordonarea la nivel național a obiectivelor politicii de dezvoltare regională. În acest sens, CNCDR va asigura: (i) aprobarea, promovarea și coordonarea instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională; (ii) coordonarea mecanismelor financiare de dezvoltare regională; și va supraveghea și controla modul de utilizare a mijloacelor FNDR.

Pentru prima etapă de implementare a SNDR, rolul principal de autoritate centrală de implementare a politicii de dezvoltare regională va continua să fie realizat de MDRC. MDRC va fi principala instituție responsabilă de realizarea procesului de dezvoltare regională la nivel național. MDRC va asigura planificarea anuală, monitorizarea și evaluarea implementării SNDR, gestionarea FNDR, precum și determinarea priorităților naționale de dezvoltare regională în colaborare cu CNCDR, Consiliile regionale pentru dezvoltare, precum și cu alte ministere. MDRC va promova și implementa politicile de dezvoltare regională, în conformitate cu prevederile SNDR. MDRC va informa CNCDR și Guvernul despre procesul dezvoltării regionale, progresul realizat, impedimentele de ordin legislativ și procedural și va iniția acțiuni de modificare și perfecționarea a cadrului legislativ și procedural pe domeniu. Rapoartele anuale prezentate Guvernului și CNCDR vor include evaluarea implementării SNDR și DUP, realizate în baza analizelor agregate și a datelor de monitorizare colectate la nivel regional.

La nivel regional, pentru prima etapă de implementare a SNDR, Consiliile regionale pentru dezvoltare vor continua să asigure rolul de coordonare și promovare a obiectivelor politicii de dezvoltare regională la nivel local. În acest sens, CRD-le vor coordona și monitoriza procesul de elaborare a Strategiilor de dezvoltare regională și a planurilor operaționale; vor contribui la mobilizarea resurselor regionale în scopul dezvoltării stabile și durabile a localităților din regiune, având drept obiectiv îmbunătățirea maximă a condițiilor de trai pe întreg teritoriul regiunii de dezvoltare; vor contribui la definirea scopurilor și prioritățile în domeniul dezvoltării social-economice a regiunii respective de dezvoltare; vor asigura coordonarea planificării și implementării obiectivelor de dezvoltare regională din cadrul regiunii de dezvoltare.

ADR-urile vor continua să asigure rolul de coordonatori a implementării SNDR la nivelul regional. În acest sens, în conformitate cu prevederile SNDR, ADR-urile vor asigura elaborarea analizelor situației social-economice din regiunea de dezvoltare respectivă; elaborarea Strategiilor de dezvoltare regională, a Planurilor operaționale și a Planurilor anuale de implementare a SDR, PRS și POR, vor asigura promovarea și mobilizarea resurselor pentru implementarea SDR, PRS și POR, vor monitoriza și evalua procesul de implementare a programelor și proiectelor menite să asigure realizarea obiectivelor SDR, PRS și POR. Vor întreprinde măsuri de acordare a suportului informațional, metodologic și consultativ autorităților administrației publice locale în vederea implicării în procesul de dezvoltare echilibrată și durabilă a regiunilor.

La nivel local, autoritățile administrației publice locale și raionale, comunitățile urbane și rurale, organizațiile din mediul asociativ și privat vor fi principalii beneficiari ai proiectelor de dezvoltare regională. Pentru prima etapă de realizare a SNDR, APL vor fi furnizorii principali de propuneri de proiecte dar și principalii parteneri ai procesului de implementare a proiectelor, conform prevederilor legislației în vigoare.

În Etapa a doua de implementare a SNDR 2018-2020, configurația cadrului instituțional și spectrul atribuțiilor și responsabilităților instituțiilor implicate în proces urmează să fie modificate și completate în conformitate cu prevederile cadrului legislativ și normativ modificat și ajustat. Politica de dezvoltare regională în Republica Moldova se va realiza printr-un proces intersectorial integrat și unitar de planificare, gestionare și coordonare. Procesul de dezvoltare regională va fi intercorelat cu prevederile Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, semnat la 27 iunie 2014, la Bruxelles, cu Programul de guvernare și documentele de politici sectoriale. Schematic acest proces va avea următoarea configurație:

Liniile directe care vor ghida modificările în cadrul de politici de dezvoltare, la nivel legislativ-normativ pentru a asigura realizarea prevederilor prezentei Strategii în etapa a doua sunt:

1. Cadrul instituțional de implementare a SNDR va include un spectru larg de instituții amplasate la nivel central, regional și local între care are loc un dialog permanent precum și un schimb continuu de informații și coordonări.
2. La nivel central, rolul CNCDR de coordonator al implementării politicii de dezvoltare regională și a SNDR urmează să fie amplificat și consolidat. CNCDR va asigura în continuare competența generală privind aprobarea, promovarea și coordonarea la nivel național a obiectivelor politicii de dezvoltare regională. Misiunea CNCDR va fi asigurarea unui proces integrat de implementare a politicii de dezvoltare regională, în care sînt corelate în cea mai eficientă manieră prioritățile naționale, stabilite în principalele documente strategice ale Guvernului, cu politicile elaborate de

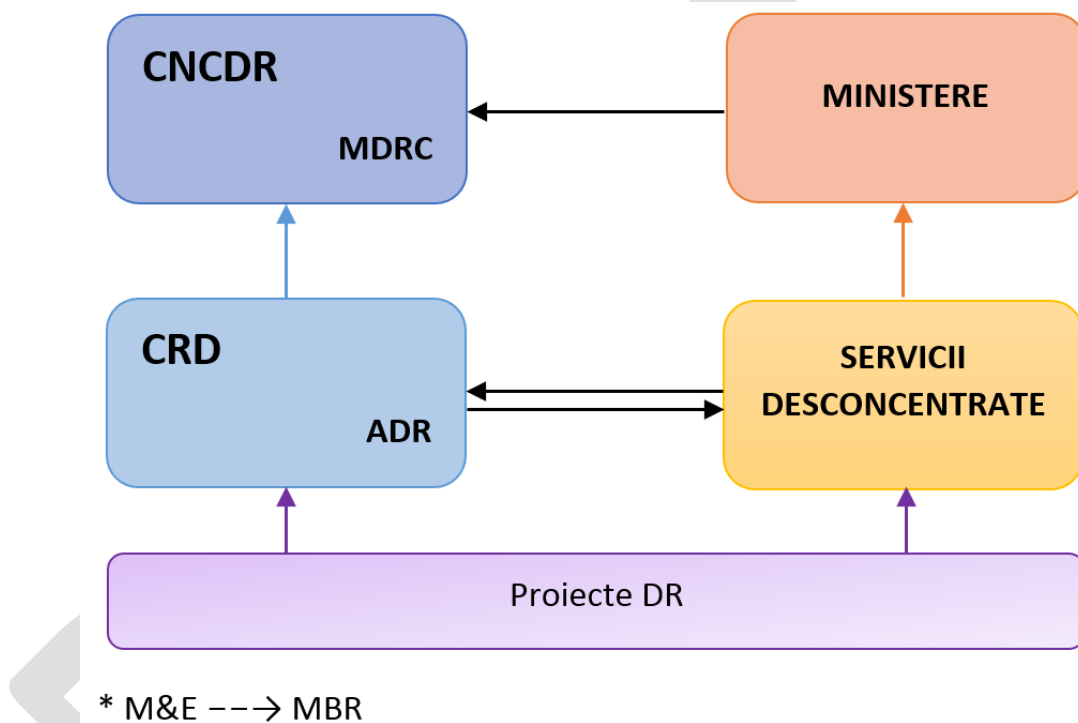
organele centrale de specialitate ale administrației publice, angajamentele internaționale asumate și cadrul de resurse interne și externe.

3. Pentru CNCDR urmează a fi stabilite, inclusiv următoarele atribuții:
 - a) coordonarea elaborării și monitorizarea implementării SNDR, DUP și a altor documente strategice;
 - b) corelarea dintre prioritățile strategice ce derivă din documentele de politici sectoriale și acțiunile întreprinse de către organele centrale de specialitate ale administrației publice în domeniul dezvoltării regionale pentru realizarea acestora
 - c) aprobarea, promovarea și coordonarea instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională
 - d) asigurarea sinergiei efortului financiar al diferitor fonduri naționale administrate de structuri ministeriale.
 - e) asigurarea dialogului permanent între factorii decizionali implicați în procesul dezvoltării regionale dar și cu alte structuri preocupate de procesul de dezvoltare național;
 - f) asigurarea corelării politicilor elaborate cu angajamentele internaționale asumate de către Guvern, în special cu agenda de integrare europeană;
 - g) asigurarea corelării programelor de asistență externă cu prioritățile strategice identificate în SNDR;
 - h) asigurarea elaborării de către autoritățile publice centrale a politicilor sectoriale și intersectoriale din perspectiva dezvoltării regionale echilibrate și analiza tendințelor în dezvoltarea regiunilor;
 - i) asigurarea dialogului permanent cu societatea civilă și partenerii de dezvoltare ai țării, inclusiv prin intermediul diverselor structuri de cooperare create la nivel național;
 - j) asigurarea soluționării disputelor aferente procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională și atingerea unui consens cu privire la subiectele abordate.
4. Rolul MDRC în calitate de autoritate centrală de implementare a politicii de dezvoltare regională urmează să fie amplificat și crescut. MDRC va fi principala instituție responsabilă de realizarea procesului de dezvoltare regională la nivel național, dar în procesul de planificare anuală, monitorizare și evaluare a implementării SNDR, precum și determinarea priorităților naționale de dezvoltare regională vor fi implicate și ministerele și structurile ministeriale care vor avea tangențe la proiectele de dezvoltare regională incluse în DUP.
5. La nivel regional, urmează să fie modificate și completate actele legislative și normative, care reglementează activitățile CRD, în scopul sporirii rolului lor în calitate de coordonatori principali ai implementării SDR, PRS și POR la nivel de regiuni.
6. ADR urmează să obțină mai multă autonomie funcțională și financiară, iar rolul ADR în implementarea proiectelor de dezvoltare regională să fie direcționat doar spre monitorizarea și evaluarea procesului de implementare a proiectelor de dezvoltare regională. ADR vor transfera integral atribuțiile de realizare a proiectelor către APL și alți actori locali. Totodată, creșterea autonomiei funcționale a ADR va permite delegarea către ADR a atribuțiilor de implementare a proiectelor interregionale complexe.
7. În procesul de implementare a proiectelor de dezvoltare regională, urmează să fie incluse și structurile desconcentrate ale ministerelor de ramură care sunt implicate în realizarea unor proiecte

de dezvoltare regională, pe domenii conexe legate de protecția mediului, dezvoltarea infrastructurii de utilități publice și comunicații sau proiecte de dezvoltare a serviciilor publice.

8. La nivel local, autoritățile administrației publice locale și raionale, organizațiile din mediul asociativ și privat vor fi în continuare principalii beneficiari ai proiectelor de dezvoltare regională dar rolul lor urmează să fie consolidat și amplificat astfel încât acești actori să devină principalii responsabili de implementarea proiectelor de dezvoltare regională.
9. Relațiile interinstituționale între instituțiile și factorii decizionali implicați în proces urmează să fie ghidate de prevederile SNDR, iar gradul de realizare a acestor prevederi va avea la bază un sistem de monitorizare și evaluare bazat pe raportări în bază de rezultat.

Schematic, cadrul instituțional de implementare a SNDR 2016-2020 include:

5 Mecanisme de monitorizare și evaluare

Implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională (SNDR) 2016-2020 va fi monitorizată în permanență la diferite niveluri: **național** și **regional**.

La nivel național, sistemul actual de M&E aplicat de către MDRC face posibilă monitorizarea sistematică a implementării proiectelor de dezvoltare regională finanțate, în mare parte, din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională, în baza datelor transmise de ADR și colectate de către MDRC la nivel național pe diferite sectoare. Cu toate acestea, o monitorizare și evaluare complexă bazată pe rezultate (MBR) a implementării SNDR lipsește în prezent. Având în vedere că Republica Moldova a aderat la Declarația de la Paris privind eficacitatea asistenței (2005) și Agenda de Acțiuni Accra (AAA, 2008), unde accentul se pune pe „rezultate de livrare și impactul măsurabil de dezvoltare”, actualul sistem M&E necesită a fi îmbunătățit pentru a asigura orientarea rezultatelor sale.

În acest sens, monitorizarea și evaluarea va fi un proces integrat în SNDR și se va referi la evaluarea obiectivele strategice, impactului și rezultatelor scontate. Procesul de M&E respectiv, va conține principalii indicatori ai impactului, rezultatelor și nivelurilor de realizare, însoțite de standarde, obiective anuale, frecvența și responsabilitate pentru implementarea acțiunii respective M&E.

Pentru asigurarea unui proces de monitorizare și evaluare a intervențiilor, precum și prognozarea anumitor rezultate, MDRC în comun cu alți actori implicați în implementarea politicii de dezvoltare regională va iniția și va facilita procesul de identificare a indicatorilor care ar reflecta impactul implementării prevederilor strategice. Acest proces va fi ajustat la prevederile reglementărilor UE, luând în considerație și prevederile Regulamentului Comisiei Europene Nr. 1059/2003 privind Nomenclatorul Unităților Teritoriale de Statistică.

Astfel, au fost identificați următorii indicatori pentru evaluarea obiectivului general și a celor specifice:

Pentru Obiectivul general „Dezvoltarea echilibrată și durabilă asigurată în toate regiunile de dezvoltare ale Republicii Moldova” urmează a fi calculați următorii indicatori complecși:

- PIB – ul regional;
- Nivelul de sărăcie în regiuni ;
- Indicele de disparitate;
- Nivelul emisiilor de gaze cu efect de seră.

Pentru Obiectivul specific 1 „Acces asigurat la servicii și utilități publice calitative”:

- Rata de conectare a servicii îmbunătățite de aprovizionare cu apă, % (urban/rural) ;
- Rata de conectare la servicii de canalizare, % (urban/rural);
- Rata de acoperire cu servicii de MDS, % (urban/rural);
- Numărul de spații neconforme de depozitare (nr.);
- Consumul de energie a clădirilor publice prin eficiența energetică (kWh/mp);
- Suprafața renovată a clădirilor publice prin eficiența energetică (mp);
- Numărul de cooperări intercomunitare stabilite pentru gestionare serviciilor publice (nr.);
- Ponderea drumurilor locale și regionale calificate în stare bună.

Pentru Obiectivul specific 2 „Creștere economică sustenabilă asigurată în regiuni”:

- Produsul intern brut regional;
- Valoarea adăugată brută regională;
- Investiții pe cap de locuitor la nivel regional (mil. lei);
- Productivitatea muncii în regiunile de dezvoltare (mii lei);
- Investiții capitale în parcurile industriale, ZEL;
- IMM/1000 locuitori (nr.);
- Numărul obiectivelor turistice reabilitate / amenajate (nr.).

Pentru Obiectivul specific 3 „Guvernanță îmbunătățită în domeniul dezvoltării regionale”:

- Legi și acte normative aprobate și ajustate;
- Nivelul de satisfacție a populației privind implementare politicii de dezvoltare regională;
- Numărul proiectelor de dezvoltare regională finanțate / cofinanțate din alte fonduri naționale;
- Nivelul de satisfacție a populației pentru serviciile dezvoltate în rezultatul implementării proiectelor investiționale;
- Nivelul de satisfacție al populației pentru activitatea instituțiilor de dezvoltare regională.

În contextul realizării unui proces de monitorizare și evaluare a realizării obiectivelor prezentei strategii, MDRC cu suportul BNS și în comun cu ministerele sectoriale vor asigura elaborarea metodologiei de calcul a indicatorilor complecși în cazul obiectivului general. Acești indicatori vor reflecta nivelul de dezvoltare al regiunilor, inclusiv în comparație cu regiunile respective din cadrul UE. De asemenea, în contextul monitorizării intervențiilor specifice domeniilor sectoriale, pe parcursul anului 2016 urmează a fi desfășurate activități de identificare a valorilor inițiale pentru indicatorii prezentați mai sus, precum și prognozarea țintelor pentru anul 2020.

• **Cadrul instituțional**

La nivel național, Consiliul Național de Coordonare pentru Dezvoltare Regională (CNCDR) este principalul organism de monitorizare și evaluare a implementării SNDR în conformitate cu MBR. La nivel regional, Consiliile de Dezvoltare Regională (CRD) din regiunile de dezvoltare Nord, Sud, Centru, Chișinău și Găgăuzia sunt organismele responsabile pentru monitorizarea și evaluarea implementării SNDR la nivel regional, în conformitate cu MBR. Biroul Național de Statistică va fi partenerul principal în sprijinirea MDRC în îmbunătățirea statisticilor regionale, în conformitate cu regiunile definite în Legea privind dezvoltarea regională (2006). BNS va asigura suportul metodologic pentru MDRC, va colecta și procesa datele conform indicatorilor de dezvoltare regională conveniți într-un mod sistematic pe durata implementării SNDR în scopul de a asigura evaluarea dinamicii de dezvoltare a regiunilor în perioada 2016-2020.

Ministerele de resort, care sunt parteneri în implementarea SNDR și instituțiile lor descentralizate la nivel regional / local, precum și CRD, ADR vor fi responsabile de a furniza informațiile și datele necesare către MDRC, în scopul de a evalua nivelul de implementare a SNDR la nivel național și, respectiv, nivel regional. CRD și ADR vor purta răspunderea primordială pentru M&E de implementare a proiectelor de dezvoltare regională. APL va fi responsabil de a furniza ADR informațiile necesare cu privire la evoluția implementării proiectelor regionale respective.

- **Raportarea**

Raportarea anuală și semestrială privind evoluția implementării SNDR 2016-2020 va fi asigurată de către MDRC. Rapoartele anuale și semestriale vor fi elaborate de MDRC în coordonare cu ministerele de resort, CRD și ADR și vor fi prezentate CNCDR. Rapoartele anuale privind evoluția implementării SNDR vor fi prezentate Cancelariei de Stat pentru a fi ulterior discutate și prezentate la nivel de Guvern. De asemenea, MDRC în coordonare cu BNS și ADR va fi responsabil de a prezenta analiza consolidată privind profilul de dezvoltare și tendințele de dezvoltare a regiunilor pe bază anuală. Toate rapoartele privind implementarea SNDR vor fi plasate pe pagina web a MDRC: www.mdrc.gov.md.

ADR va fi responsabil de a prezenta rapoarte anuale și semestriale privind evoluția implementării SNDR și SDR către CRD. De asemenea, ADR va fi responsabil de a dezvolta, și de a actualiza în permanență profilurile, precum și de a evalua continuu tendințele de dezvoltare ale regiunilor respective potrivit indicatorilor și parametrilor regionali conveniți. ADR va prezenta rapoarte trimestriale și anuale privind evoluția implementării proiectelor de dezvoltare regională către CRD și MDRC respectiv.

Toate rapoartele privind implementarea SNDR, SDR și proiectelor vor fi plasate pe pagina web a ADR: www.adrnord.md, www.adrcentru.md, www.adrsud.md.

- **Evaluarea**

Luând în considerație setul de indicatori identificat, SNDR va fi supus unei evaluări a impactului, potrivit procedurilor recomandate de către Cancelaria de Stat (referire la principiile directoare de evaluare ex-ante și ex-post). În caz de necesitate, vor fi efectuate studii și evaluări specifice ale SNDR, SDR și a proiectelor implementate de către ADR și MDRC. Vor fi indicate necesitățile de finanțare din FNDR în vederea asigurării evaluării impactului sistemic și calitativ a SNDR, SDR și a proiectelor de dezvoltare regională. Rezultatele finale și recomandările evaluărilor vor fi incluse într-un raport de evaluare și prezentat CNCDR și Cancelariei de Stat.

- **Audit**

Toate proiectele de dezvoltare regională finanțate din FNDR precum și alte fonduri, vor fi supuse auditului anual în conformitate cu procedurile naționale respective.

DRAFT

Plan de Acțiuni
privind implementarea Strategiei naționale de dezvoltare regională pentru anii 2016-2020

Măsură	Acțiuni	Subacțiuni	Surse de finanțare	Termen de realizare	Instituții responsabile	Parteneri	Indicatori de progres	
1	2	3	4	5	6	7	8	
Obiectivul Specific 1: Acces asigurat la servicii și utilități publice calitative								
1.1	Dezvoltarea infrastructurii de importanță regională și locală	Dezvoltarea infrastructurii fizice în localitățile și regiunile defavorizate conform Programelor Regionale Sectoriale	Elaborarea metodologiei cu privire la analiza disparităților sectoriale de dezvoltare	FNDR Donatori externi APL	2016	MDRC	M. Ec M. Mediului MTID APL	Aprobarea Metodologiei la CNCDR
			Elaborarea criteriilor de identificare a necesităților de dezvoltare a regiunilor în dependență de domeniile de intervenție.		2016	MDRC	M. Ec M. Mediului MTID APL	Set de criterii aprobat la CNCDR
			Dezvoltarea Conceptelor de proiecte Viabile în cele 4 domenii : AAC, MDS, EE, DRL și a studiilor de fezabilitate pentru acestea (Conform Programului de Guvernare, HG nr. 808 din 07.10.2014 cu privire la aprobarea Planului național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM-UE în perioada 2014 – 2016)		2017	MDRC	M. Ec M. Mediului MTID APL	12 proiecte în domeniul AAC cu studii de fezabilitate elaborate 12 proiecte în domeniul DRL cu studii de fezabilitate elaborate 12 proiecte în domeniul EE cu studii de fezabilitate elaborate 3 proiecte în domeniul MDS cu studii de fezabilitate elaborate
	Implementarea portofoliului de proiecte de dezvoltare regională	Perfecționarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională	FNDR Donatori externi APL	2016	MDRC	-	1 mecanism de finanțare elaborat și aprobat în cadrul CNCDR	

			Desfășurarea apelului de propuneri de proiecte	FNDR Donatori externi APL	2016	MDRC	-	1 apel de propuneri de proiecte desfășurat
			Elaborarea Documentului Unic de Program	FNDR Donatori externi APL	2016	MDRC	-	DUP elaborat aprobat prin HG
			Monitorizarea și evaluarea procesului de implementare	FNDR Donatori externi APL	2020	MDRC	-	Nr. rapoarte de monitorizare elaborate
1.2	Dezvoltarea principiilor de regionalizare a serviciilor publice în domeniul MDS și AAC	Sensibilizarea comunităților asupra cooperării intercomunitare	Desfășurarea ședințelor regionale de sensibilizare	FEN FNDR Donatori externi APL	2016	Ministerul Mediului	MDRC	4 ședințe regionale
		Elaborarea și aprobarea unui Plan de acțiuni privind descentralizarea și regionalizarea serviciilor de alimentare cu apă și canalizare.	-	Bugetul de stat	2016	Ministerul Mediului	MDRC	1 proiect aprobat
		Dezvoltarea infrastructurii regionale de eliminare a deșeurilor menajere solide și a sistemelor de colectare selectivă și reciclare a deșeurilor.	-	FEN FNDR Donatori externi APL	2020	Ministerul Mediului	MDRC	Infrastructură de eliminare a deșeurilor menajere solide dezvoltată la 50 %
1.3	Dezvoltarea principiilor de prioritizare a intervențiilor în infrastructura rutieră regională și locală	Identificarea necesităților de reabilitare a infrastructurii rutiere în cadrul regiunilor de dezvoltare	Elaborarea portofoliului de proiecte în domeniul DRL	FNDR FR Donatori externi APL	2016	MDRC	MTID APL	1 portofoliu de proiecte elaborat
		Implementarea proiectelor de reabilitare și dezvoltare a infrastructurii rutiere în cadrul regiunilor de dezvoltare	-	FNDR FR Donatori externi APL	2020	MDRC	MTID APL	900 km de drumuri regionale și locale reabilitate / construite

1.4	Implementarea Programului național pentru eficiență energetică 2011-2020 și a planurilor naționale de acțiuni în domeniul eficienței energetice.	Implementarea proiectelor identificate în procesul programării regionale sectoriale	-	FNDR FEE Donatori externi APL	2020	MDRC	MEc AEE APL	12 proiecte de eficiență energetică implementate
Obiectivul 2: Creștere economică sustenabilă asigurată în regiuni								
2.1	Consolidarea rețelei de centre urbane	Identificarea centrelor de dezvoltare urbană, inclusiv determinarea potențialului și extinderea spațială a impactului orașelor	Elaborarea și aprobarea analizei ex-ante privind identificare centrelor urbane de dezvoltare	Buget de stat	2016	MDRC	-	Analiza ex-ante aprobată la CIPS
			Elaborarea Programului cu privire la realizarea politicii publice privind centrele urbane de dezvoltare	Buget de stat Donatori externi	2017	MDRC	-	1 program aprobat prin HG
			Ajustarea documentelor de politici sectoriale cu prevederile politicii publice privind centrele urbane de dezvoltare	Buget de stat	2019	MDRC	M Ec. Canc. de Stat M M MTID MTIC Min. Fin.	Nr. documentelor de politici ajustate
2.2	Dezvoltarea economiei regionale bazate pe inovare	Identificarea ariilor de intervenție a politicii de dezvoltare regională în dezvoltarea economică a regiunilor	Elaborarea Programului Regional Sectorial în domeniul dezvoltării economice în regiunile de dezvoltare	Buget de stat Donatori externi	2016	MDRC	M Ec ODIMM	4 PRS aprobate în cadrul CRD
			Identificarea portofoliului de proiecte în domeniul economic	Buget de stat Donatori externi	2017	MDRC	M Ec ODIMM	1 portofoliu de proiecte aprobat în cadrul Comisiei Interministeriale
		Crearea și dezvoltarea instrumentelor de investiții inovative în regiunile de dezvoltare	-	FNDR Donatori externi APL	2017	MDRC	M Ec ODIMM	1 mecanism de finanțare aprobat în cadrul CNCDR

2.3	Extinderea și diversificarea infrastructurii regionale și locale de afaceri	Diversificarea gamei de servicii oferite de structurile teritoriale de suport a afacerilor	Identificarea și aplicarea instrumentelor de impulsioneare a implementării inovațiilor ¹⁵	FNDR Donatori externi APL	2017	Ministerul Economiei ODIMM	MDRC	Nr. de incubatoare de afaceri și inovații constituite Nr. de servicii oferite
		Susținerea creării, dezvoltării și funcționării parcurilor industriale, zonelor economice libere, incubatoarelor de afaceri, clusterilor etc.	-	FNDR Donatori externi APL	2020	Ministerul Economiei ODIMM	MDRC	Nr. de proiect implementate
2.4	Dezvoltarea potențialului turistic al RD prin amenajarea destinațiilor turistice și sporirea vizibilității turistice	Identificarea priorităților de dezvoltare a potențialului turistic al RD	Elaborarea Programelor Regionale Sectoriale în dezvoltarea turismului în regiunile de dezvoltare	Buget de stat Donatori externi	2016	MDRC	Agenția Turismului	4 PRS aprobat de către CRD
			Identificarea portofoliului de proiecte în domeniul turismului	Buget de stat Donatori externi	2017	MDRC	Agenția Turismului	1 portofoliu de proiecte aprobat în cadrul Comisiei Interministeriale
		Consolidarea infrastructurii turistice în regiunile de dezvoltare.	Reabilitarea obiectivelor turistice incluse în Documentul Unic de Program	FNDR Donatori externi	2020	MDRC	Agenția Turismului	Nr. proiecte implementate
		Crearea centrelor regionale de informare turistică.	Elaborarea Regulamentului – cadru cu privire la organizarea și funcționarea centrelor de informare și promovare turistică			Agenția Turismului	MDRC	
Obiectivul 3: Guvernanță îmbunătățită în domeniul dezvoltării regionale								
3.1	Perfecționarea cadrului legal și normativ în domeniul dezvoltării regionale și aferent acestuia	Perfectarea cadrului legal și normativ al politicii de dezvoltare regională în conformitate cu Planul de acțiuni al Acordului de Asociere	-	Bugetul de stat	2018	MDRC	Cancelaria de Stat Parteneri externi	1 proiect de lege modificat 2 proiecte de HG ajustate
		Elaborarea Planului de Amenajare a Teritoriului National	-	Bugetul de Stat Donatori	2018	MDRC	MFin Cancelaria de Stat	1 proiect de lege aprobat

¹⁵Conform Strategiei Inovaționale a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”

		(Conform Programului de Guvernare, HG nr 808 din 07.10.2014 cu privire la aprobarea Planului național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM-UE în perioada 2014 – 2016)		externi			MEc	
		Susținerea realizării Reformei Administrative - Teritoriale	Desfășurarea unei campanii de informare/conștientizare / studiu /	Bugetul de stat	2018	Cancelaria de Stat	MDRC	Nr. de campanii desfășurate
3.2	Consolidarea cadrului instituțional și a potențialului administrativ							
		Actualizarea PRS-urilor în AAC, MDS, EE și DRL	-	Bugetul de stat Donatori externi	2018	MDRC	M Ec MM MTID	16 PRS actualizate / elaborate
		Consolidarea capacităților actorilor la nivel local și regional în gestionarea proiectelor de dezvoltare regională. (Conform Programului de Guvernare, HG nr 808 din 07.10.2014 cu privire la aprobarea Planului național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM-UE în perioada 2014 – 2016)	Evaluarea necesităților de dezvoltare a actorilor la nivel local și regional	Bugetul de stat Donatori externi	2020	MDRC	-	1 raport anual privind evaluarea necesităților de instruire
			Elaborarea Programului de Instruiri	Bugetul de stat Donatori externi	2020 (anual)	MDRC	-	1 Program de dezvoltare a capacităților realizat anual
		Îmbunătățirea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională	-	Bugetul de stat Donatori externi	2017	MDRC	MFin MEc	Manualul Operațional al FNDR modificat și aprobat de către CNCDR
		Instituționalizarea noilor regiuni de dezvoltare și eficientizarea lor (ADR Chișinău, Găgăuzia)	-	Bugetul de stat Donatori externi	2019	MDRC	-	2 regiuni de dezvoltare funcționale
3.3	Eficientizarea sistemului de monitorizare și evaluare a	Facilitarea dialogului și cooperării instituțiilor implicate în implementarea politicii	-	Bugetul de stat	2020	MDRC	-	Nr. de mese rotunde / forumuri desfășurate în comun

implementării SNDR	regionale la nivel național, regional și local.						Nr. proiectelor implementate în comun
	Promovarea organizării teritoriale a regiunilor de dezvoltare conform prevederilor Regulamentului (CE) nr. 1059/2003 al Parlamentului European și Consiliului UE din 26 mai 2003 privind Nomenclatorul Unităților Teritoriale de Statistică	Inițierea procesului de ajustare a prevederilor legislative ale RM la Regulamentul CE privind NUTS	Bugetul de stat Donatori externi	2018	BNS	MDRC	1 proiect de lege elaborat
	Perfecționarea mecanismului de monitorizare și evaluare a implementării SNDR și SDR	Elaborarea Metodologiei de monitorizare și evaluare a documentelor de politici de dezvoltare regională	Bugetul de stat	2017	MDRC	-	1 metodologie aprobată în cadrul CNCDR
	Elaborarea metodologiei de calcul a indicatorilor complecși și prognozarea acestora pentru un interval de timp de pînă în 2020	-	Bugetul de stat	2016	MDRC	BNS M Ec MFin	1 metodologie de calcul aprobată
	Colectarea datelor pentru indicatorii obiectivelor specifice și prognozarea acestora pentru anul 2020	-	Bugetul de stat	2016	MDRC	BNS M Ec MTID MM	1 set de indicatori elaborat